

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

ЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО
СЕКТОРУ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

для студентів спеціальності 051 Економіка
денної та заочної форми навчання

Полтава
2021

УДК 338.4(075.8)
Е45

*Рекомендовано до видання ученою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка,
протокол № 6 від 20 грудня 2021 р.*

Рецензенти:

Л. І. Яковенко, доктор економічних наук, професор, професор кафедри політекономії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

С. М. Приходько, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін Полтавського державного аграрного університету.

Економіка суспільного сектору : навч.-метод. посіб. для організ. практич. занять та самоств. роботи студентів з навчальної дисципліни (для студентів спеціальності 051 Економіка денної та заочної форми навчання) / уклад. : Т. А. Непокупна. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. – 60 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено на основі програми курсу «Економіка суспільного сектору», містить навчальну програму курсу, питання для обговорення та самоствійного опрацювання здобувачами вищої освіти, практичні завдання, теми рефератів, словник термінів і понять, список використаної і рекомендованої літератури, орієнтовні тестові завдання та перелік питань для підсумкового контролю.

Для студентів спеціальності 051 Економіка денної та заочної форми навчання.

УДК 338.4(075.8)

© Т. А. Непокупна, 2021 рік

© ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	8
ОЦІНЮВАННЯ	9
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	10
ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	12
СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ	25
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	51
ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	56

ВСТУП

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у бакалаврів цілісних знань функціонування суспільного сектора економіки як сукупності ресурсів суспільства для організації виробництва і надання суспільних благ, прийняття рішень за участю великої кількості зацікавлених осіб.

Очікувані результати навчання з дисципліни:

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

1. Знати категоріальний апарат економіки суспільного сектора.
2. Впорядковувати знання теорій суспільного сектора економіки.
3. Інтерпретувати актуальні проблеми суспільного сектора економіки.
4. Аналізувати механізми державної участі у вирішенні типових проблем, що виникають у суспільному секторі економіки.
5. Оцінювати всі сторони функціонування суспільного сектору економіки, наслідки перерозподільних дій держави.
6. Ідентифікувати конкретні провали ринку та зони державного втручання у функціонування приватних ринків.
7. Обґрунтовувати зв'язок державних програм із суспільним добробутом та інтерпретувати наслідки конфлікту ефективності і справедливості при розробці та реалізації суспільних програм.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення навчальної дисципліни	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з навчальної дисципліни
90-100	Студент має повні, глибокі знання дисципліни в межах програмного матеріалу, вміє робити висновки, узагальнення, розв'язувати проблемні завдання, дискутувати, відстоювати власну думку. Студент демонструє високий рівень досягнень кожного із запланованих результатів: безпомилково визначає категоріальний апарат економіки суспільного сектора, сутність теорій економіки суспільного сектора; інтерпретує актуальні проблеми суспільного сектора економіки; чітко розкриває механізми державної участі у вирішенні типових проблем, що виникають у суспільному секторі економіки; варіативно оцінює всі сторони функціонування суспільного сектора економіки, наслідки перерозподільних дій держави; ідентифікує конкретні провали ринку та зони державного втручання у функціонування приватних ринків; впевнено обґрунтовує зв'язок державних програм із суспільним добробутом та інтерпретує наслідки конфлікту ефективності і справедливості при розробці та реалізації суспільних програм
75-89	Студент правильно відтворює навчальний матеріал, має базові теоретичні знання з дисципліни, вміє наводити приклади

	на підтвердження певних думок, демонструє достатній рівень досягнень за запланованими результатами, вільно викладає фактичний матеріал, знає сутність предметної області навчальної дисципліни, але не достатньо чітко аргументує, пояснює, обґрунтовує, аналізує, інтерпретує основні положення програмного матеріалу
60-74	Студент з допомогою викладача відтворює основний навчальний матеріал, здатен з помилками й неточностями дати визначення понять, вміє на елементарному рівні аналізувати основні терміни та теоретичні положення дисципліни. Студент демонструє задовільний рівень досягнень за запланованими результатами, а саме: демонструє достатній рівень сформованості професійних компетенцій; відтворює зміст теми, наводячи приклади; відтворює зміст явищ і процесів не розкриваючи їх суті; відповідає на поставленні запитання, допускаючи один-два недоліки, незначні порушення логіки та послідовності міркувань, які виправляє після зауваження викладача; не виявляє зв'язки між елементами відтвореного матеріалу чи невдало ілюструє його власними прикладами
35-59	Студент слабо орієнтується у категоріальному апараті навчальної дисципліни, у її структурі
0-34	Повне нерозуміння сутності і структури програмного матеріалу навчальної дисципліни

Методи навчання, методи та засоби контролю результатів навчання:

– форми: лекції (традиційна, проблемна, мультимедійна, інтерактивна, із застосуванням опорних конспектів, лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція-бесіда, лекція-провокація); практичні заняття; самостійна робота студентів (аудиторна, позааудиторна, науково-дослідна робота студентів); консультації;

– методи: а) *за характером навчально-пізнавальної діяльності студентів*: проблемного навчання (проблемного викладення матеріалу, групового вирішення проблемних задач); частково-пошуковий (евристичних запитань, проєктів); дослідницький (наукові доповіді, наукові повідомлення, реферати); б) *за методичними прийомами*: вербальні (розповідь, пояснення, бесіда, діалог, дискусія); ілюстративно-демонстраційні (ілюстрування, демонстрування); прикладні (практичні завдання, метод кейс-стаді); інтерактивні (малі групи, «мозковий штурм» тощо);

– засоби діагностики результатів навчання: контроль засвоєння теоретичних знань (усне опитування на заняттях, виконання письмових завдань, виконання тестових і контрольних завдань, виконання ІЗ); контроль за самостійною роботою студентів (усне опитування на заняттях, виконання письмових завдань, виконання тестових і контрольних завдань, виконання ІЗ); підсумковий контроль знань (екзамен).

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Економіка суспільного сектору

Тема 1. Вступ до економіки суспільного сектору

Суспільний сектор як об'єкт вивчення економічною наукою. Історія формування суспільного сектору економіки.

Ринок і держава. Економічна логіка держави. «Провали» ринку: монополія/монопсонія, асиметрія інформації, зовнішні ефекти і державне втручання.

Державна власність і державні фінанси. Масштаби державного сектору.

Складові суспільного сектору економіки: державний сектор, муніципальний сектор, сектор некомерційних організацій. Галузі суспільного сектору: освіта, охорона здоров'я, житлово-комунальна сфера.

Тема 2. Суспільні блага та ефективність

Суспільні блага: принципи невиключеності та неконкурентності. Чисті і змішані суспільні блага. Клубні блага. Фінансування, виробництво та надання суспільних благ. Проблема безбілетника.

Дилема «ефективність-справедливість». Критерії ефективності. Парето-ефективність. Принцип компенсації та «правило Калдора-Хікса». Теорії справедливості і функція суспільного добробуту. Нерівність і перерозподіл. Принцип «другого кращого» та його застосування.

Тема 3. Теорія суспільного вибору

Суспільний вибір: вибір бюджету і «правил гри». Прийняття колективних рішень. Вибір в умовах прямої демократії та представницької демократії. Теорема про медіанного виборця. Теорема Ерроу про неможливість.

Економічна теорія бюрократії. Раціональне незнання і представницька демократія. Логролінг, лобізм. «Бочечка із салом». Групи спеціальних інтересів і погоня за рентою. Модель Нісканена. «Провали» держави. Контрактація і квазіринки.

Тема 4. Основи теорії оподаткування

Податки і збори, їх ознаки. Податкові теорії: теорія обміну, класична теорія податків, теорія податку як жертви, теорія задоволення колективних потреб. Принципи оподаткування: класичні принципи оподаткування А. Сміта, принципи оподаткування А. Вагнера, принципи оподаткування Дж. Ю. Стігліца.

Податковий тягар. Види податків. Критерії оцінки податкової системи. Переміщення податкового тягаря.

Оптимальне оподаткування. Правило Рамсея і правило Корлетта–Хейга. Цілі і обмеження державної податкової політики. Парето-оптимальні податкові структури. Проблема ухилення від податків.

Тема 5. Видатки держави та їх ефективність

Державні видатки. Форми і види державних видатків. Норми державних видатків. Сфери дії програм державних видатків. Переміщення вигод і спотворюючий вплив програм державних видатків. Суспільні державні видатки. Соціальна допомога та соціальне страхування.

Оцінка ефективності суспільних витрат. Оцінка витрат і результатів: критерії та види аналізу. Реальні і грошові екстерналії. Оцінка витрат і вигод проєкту в грошовому вираженні. Соціальна ставка дисконтування.

Тема 6. Бюджетна децентралізація

Децентралізація функцій держави. Попит на суспільні блага і бюджетна децентралізація. Теорема про децентралізацію. Гіпотеза Ч. Тібу. Чисельність населення і масштаби виробництва локальних суспільних благ.

Доходи і витрати місцевих бюджетів. Бюджетні гранти. Міжбюджетні трансферти і «ефект липучки».

Тема 7. Роль держави у вирішенні проблем охорони навколишнього середовища та соціальної сфери

Економічний механізм охорони навколишнього середовища: платежі за забруднення навколишнього середовища; еколого-економічні показники природоохоронної діяльності; стимулювання охорони навколишнього природного середовища за допомогою податкових методів.

Державне регулювання природоохоронної діяльності: формування ринку екологічних робіт, товарів і послуг; ліцензування та сертифікація в галузі охорони навколишнього середовища.

Соціальна сфера, галузі соціальної сфери. Концепції розвитку освіти. Якість освіти. Стратегія реформування системи освіти. Відкрита освіта. Медицина, економічні принципи організації медичного обслуговування населення.

Природні монополії, їх ефективне функціонування. Реформи ЖКГ.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	у тому числі:				у тому числі:			
	Лекції	Практичні / Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Лекції	Практичні / Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
ЗМ 1.								
Тема 1. Вступ до економіки суспільного сектору	4	4		12	2	2		23
Тема 2. Суспільні блага та ефективність	4	4		12	2			23
Тема 3. Теорія суспільного вибору	4	4		12	2	2		23
Тема 4. Основи теорії оподаткування	4	4		12				23
Тема 5. Видатки держави та їх ефективність	4	4		12	2	2		23
Тема 6. Бюджетна децентралізація	4	4		12	–	–		24
Тема 7. Роль держави у вирішенні проблем охорони навколишнього середовища та соціальної сфери	6	6		18	2	2		23
Разом за ЗМ 1	30	30		90	10	8		162
ІЗ (за необхідності)								
Підготовка до екзамену				30				
Разом	30	30		90+30	10	8		162

ОЦІНЮВАННЯ

Форми поточного та підсумкового контролю

Поточний контроль: передбачається проведення усного опитування, письмового опитування (словниковий диктант, тестування тощо).

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену. Екзаменаційні білети складаються з двох теоретичних питань і тестового завдання.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Розподіл балів (за максимальними значеннями) та послідовність їхнього накопичення за результатами аудиторної, самостійної роботи та модульного контролю																			Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1																		с/р		
Т1		Т2		Т3		Т4		Т5		Т6		Т7			МКР	коєфіцієнт				
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	0,5	20	40	100	

Шкала оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності за 100-бальною шкалою	Форма семестрового контролю <i>екзамен</i>
	Значення оцінки
90–100	відмінно
75–89	добре
60–74	задовільно
35–59	незадовільно з можливістю повторного складання
0–34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Концепція сучасної організації навчального процесу зорієнтовує здобувачів вищої освіти на активне оволодіння навчального матеріалу за допомогою самостійної роботи. Кількість аудиторних годин зменшується, збільшується кількість часу для самостійного опанування студентом матеріалом дисципліни, для планувати своєї підготовки до занять і виконання визначених викладачем завдань.

З дисципліни «Економіка суспільного сектору» передбачаються такі форми організації самостійної роботи:

Підготовка до практичних занять

У ході практичних занять здійснюється поточна перевірка рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу з дисципліни. Також під час практичних занять передбачається проведення модульного контролю – перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу кількох або всіх тем дисципліни.

При підготовці до практичних занять студенту необхідно прочитати конспект лекцій з відповідних тем, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Також доцільно звернутися до літературних джерел, які рекомендуються викладачем до кожної теми практичного заняття або містяться у кінці планів практичних занять, робочої програми дисципліни.

Самостійне опрацювання додаткової літератури до практичних занять

Елементом самостійної роботи студента з науковою, навчальною, навчально-методичною та спеціальною літературою є ведення записів. Це сприяє кращому засвоєнню фактичного матеріалу, дає можливість зберегти його в зручному для використання вигляді.

Можна використовувати такі види письмової роботи з текстом:

Анотація – це короткий виклад змісту книги, статті або окремого текстового фрагмента з подальшою критичною оцінкою, зробленою студентом.

План – це форма запису при читанні джерела, яка відображає зміст і структуру книги, що дає змогу швидко відновити в пам'яті її головні положення. Можна використовувати простий план – умовний поділ тексту на закінчені частини, виділення ключових думок, їх коротке формулювання й запис під нумерацією та розгорнутий план – виділення з кожної суттєвої частини книги тих окремих положень, що уточнюють головне. Можна скласти плани окремих частин книги.

Тези – це коротко сформульовані головні моменти тексту чи іншого матеріалу.

Конспект – це письмовий огляд основних думок друкованої роботи, лекції, доповіді, промови тощо.

Виконання практичних завдань

Практичні завдання – це ситуативні завдання, задачі, творчі завдання, які здобувач вищої освіти виконує, керуючись власними теоретичними знаннями, лекційними матеріалами, навчальними посібниками та іншими джерелами.

Складання словника термінів і понять

До кожної теми студентам пропонуються основні терміни і поняття, які використовуються при розкритті конкретної теми. Студенту слід вести словник термінів – це вибіркового запис економічних термінів, які зустрічаються в науковій літературі, з їх детальним поясненням. Словник можна скласти за алфавітом. Самостійна робота з термінологією повинна проводитися регулярно.

Підготовка доповідей, рефератів, презентацій та есе за тематикою лекцій і семінарів

До кожної теми практичного заняття пропонується перелік орієнтованих тем рефератів. Реферат складається з таких частин: вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел.

Робота із статистичним матеріалом

Така робота передбачає ознайомлення зі збірниками статистичних даних, матеріалами спеціальних і галузевих сайтів. Використання статистики для ілюстрації відповідей на питання в курсі «Економіка суспільного сектору» є бажаним і доцільним. Статдані варто подавати у вигляді окремих діаграм, графіків, порівняльних таблиць тощо. Такі дані слід включати до презентацій при розкритті на практичному занятті окремих питань.

Самостійне опрацювання питань для засвоєння змісту лекційного матеріалу з курсу

До кожної теми практичного заняття, окрім питань для обговорення НП занятті, включені питання для самостійного опрацювання. Зазвичай питання сформульовано так, що доповнити, розширити, уточнити ті питання, що винесені на обговорення.

Поточний контроль може проводитися із застосуванням таких методів: спостереження; усне, письмове, комбіноване опитування; тестування (письмове чи програмоване); самоконтроль та самоаналіз тощо. *Модульний контроль*: письмове опитування, тестування тощо. *Підсумковий контроль*: екзамен (усно, письмово, письмово-усно, тестуванням). Підсумковою оцінкою з навчальної дисципліни за семестр у формі екзамену є сума балів за різні форми навчальної діяльності та бали, які здобувач має можливість отримати під час екзамену

Оцінюючи знання здобувачів вищої освіти, викладач керується насамперед розумінням ним вивченого матеріалу, засвоєнням основних тенденцій розвитку у сфері маркетингу та уміння застосувати їх на практиці.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Вступ до економіки суспільного сектору

Мета: розкриття сутності, місця, ролі і значення суспільного сектору економіки.

Навчальні цілі

1. Виокремити суспільний сектор як об'єкт вивчення економічною наукою.
2. Визначити «провали» ринку.
3. Розкрити економічні функції держави.

Питання для обговорення

1. Суспільний сектор як об'єкт вивчення економічною наукою.
2. «Провали» (фіаско, вади) ринку.
3. Екстерналії та інтерналізація екстерналій.
4. Недосконала конкуренція. Напрями протидії монополізму.
5. Асиметрична інформація та механізм протидії асиметричній інформації.

Питання для самостійного опрацювання

1. Історія формування суспільного сектору економіки.
2. Ринок і держава. Економічна логіка держави.
3. Економічні функції держави.
4. Масштаби державного сектора.
5. Складові суспільного сектору економіки: державний сектор, муніципальний сектор, сектор некомерційних організацій.
6. Галузі суспільного сектору.

Практичні завдання

Завдання 1. Заповніть таблицю 1.1.

Таблиця 1.1.

Підхід до визначення суспільного сектору	Визначення суспільного сектору
Виробничий	
Організаційний	
Ресурсний	
Фінансовий	
Нормативний	
Соціальний	
Управлінський	

Завдання 2. Заповніть таблицю 1.2.

Таблиця 1.2.

Функція суспільного сектору	Зміст функції
Функція відтворення	
Виробнича функція	
Бюджетна функція	
Інституційна функція	
Функція стабілізації (антикризова)	
Функція консолідації	
Соціальна функція	
Виховна функція	
Фінансово-інвестиційна функція	
Містоутворююча функція	

Завдання 3. Заповніть таблицю 1.3

Таблиця 1.3

Провали ринку	Методи подолання
Асиметрія інформації	
Обмеження конкуренції	
Зовнішні ефекти (екстерналиї)	
Диференціація населення за рівнем доходів	
Обмеженість інвестицій у людський капітал	
Безробіття	
Інфляція	
Недоінвестування фундаментальних наукових досліджень	
Циклічність розвитку економіки	
Нездатність виробляти суспільні блага	

Завдання 4. Побудований на околиці міста аеропорт є змішаним суспільним благом для всіх жителів цього міста. Проте для тих, хто проживає саме на цій околиці, поява аеропорту викликає низку специфічних різнохарактерних побічних ефектів. Перерахуйте та обґрунтуйте побічні ефекти для тих, хто проживає на околиці міста.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Тенденції розвитку суспільного сектору.
2. Роль суспільного сектору в регулюванні «провалів» ринку.
3. Роль суспільного сектору у відтворенні населення.

Основні терміни і поняття

Держава, ринок, суспільний сектор, провали/фіаско/вади ринку, монополія, монопсонія, асиметрія інформації, зовнішні ефекти (екстерналії), інтерналізація, державне втручання, державний сектор, муніципальний сектор, сектор некомерційних організацій, граничні суспільні витрати (MSC), граничні приватні витрати (MPC); граничні зовнішні витрати (MEC).

Тема 2. Суспільні блага та ефективність

Мета: з'ясування сутності і значення суспільних благ, їх різновидів та специфіки їх виробництва і надання.

Навчальні цілі

1. Розглянути суспільні блага, їх види, характеристики, особливості попиту на них та пропозиції суспільних благ.
2. Визначити зв'язки між ефективністю і справедливістю.
3. З'ясувати місце державно-приватного партнерства у виробництві і наданні суспільних благ.

Питання для обговорення

1. Суспільні блага (public good), їх ознаки і класифікація. Соціальні блага.
2. Виробництво та надання суспільних благ.
3. Дилема «ефективність-справедливість»: сутність, значення.
4. Критерії ефективності. Парето-ефективність.
5. Принцип компенсації та «правило Калдора-Хікса».
6. Державно-приватне партнерство у виробництві і наданні суспільних благ.
7. Рівень і якість життя. Соціально-економічні індикатори рівня життя населення.

Питання для самостійного опрацювання

1. Проблема «безквиткового пасажира» («зайця», «фрірайдера», «любителя безплатного сиру»).
2. Нерівність і перерозподіл. Витрати перерозподілу.
3. Теорії справедливості і функції суспільного добробуту.
4. Принцип «другого кращого» та його застосування.
5. Особливості попиту на суспільні блага та особливості пропозиції суспільних благ.
6. Суб'єкти державно-приватного-партнерства, їхні інтереси.

Практичні завдання

Завдання № 1. Графічно проілюструйте проблему вибору щодо виробництва товарів суспільного і приватного споживання. Поясніть зміст графіку.

Завдання № 2. Економіка країни «W», складається з двох видів діяльності (вирощування картоплі і виробництво літаків). Для галузі вирощування картоплі характерним є переважаюча досконалі конкуренція, для галузі виробництва літаків – монополія. На продукцію якої галузі потрібно встановити податок, щоб економіка країни «W» підтримувалась в Парето-оптимальному стані? Обґрунтуйте свій вибір.

Завдання 3. Сім'я на своїй присадибній ділянці вирощує два блага (X і Y). Їхні виробничі функції: $X = K^{1/3} L^{2/3}$ і $Y = K^{2/3} L^{1/3}$, а функція корисності $U = XY$.

Як сім'я повинна розподілити сумарну кількість капіталу ($K = K^X + K^Y$) і праці ($L = L^X + L^Y$) між виробництвом цих двох благ?

Орієнтовна тематика рефератів

1. Місце і роль держави у виробництві суспільних благ.
2. Механізм державно-приватного партнерства у виробництві суспільних благ.
3. Визначення величини суспільних вигод на основі вартості альтернативних проєктів або альтернативних витрат.
4. Ризики реалізації суспільних проєктів.

Основні терміни і поняття

Суспільні блага, принципи невиключеності, принцип неконкурентності, принцип неподільності, чисті суспільні блага, змішані суспільні блага, клубні блага, квазісуспільні блага, суспільні проєкти, альтернативні витрати, проблема безбілетника, спільний фонд, рівність, нерівність, перерозподіл, суспільна корисність блага, глобальні суспільні блага, ефективність, критерії ефективності, справедливість, витрати і вигоди від виробництва суспільного блага, державно-приватне партнерство, квазіринок, трансакційні витрати, фінансування соціальних програм, «діряве відро» Оукена, трансферти, теорія клубів, соціальні блага, «фрірайдер», «любитель безплатного сиру».

Тема 3. Теорія суспільного вибору

Мета: ознайомлення зі способами і методами, за допомогою яких розподіляють суспільні ресурси.

Навчальні цілі

1. З'ясувати основні передумови теорії суспільного вибору.
2. Розглянути аналогії політичного ринку з товарним ринком.
3. Виявити способи і методи використання державних інститутів для реалізації інтересів зацікавлених суб'єктів.

4. Виокремити і проаналізувати «провали» держави.

Питання для обговорення

1. Сучасні політичні системи: парламентська і президентська політичні системи, їх спільні та відмінні риси.
2. Теорія суспільного вибору. Прийняття колективних рішень. Суспільний вибір в умовах прямої та представницької демократії.
3. Теорема про медіанного виборця. Теорема Ерроу про неможливість.
4. Групи спеціальних інтересів і погоня за рентою.
5. «Провали» (фіаско) держави (уряду).
6. Застосування теорії суспільного вибору для аналізу публічної політики.

Питання для самостійного опрацювання

1. Політичний процес.
2. Економічна теорія бюрократії.
3. Модель бюрократії Вільяма Нiskanена.
4. Політична демократія: прояви слабкості.
5. Контрактація і квазіринки.
6. Логролінг і лобіювання.
7. Парадокс Кондорсе (парадокс голосування).

Практичні завдання

Завдання 1. Використовуючи метод моніторингу інформації, яку поширюють публічні суб'єкти (інститути влади, ЗМІ, політики, експерти місцевого і загальнодержавного рівнів), виявіть і опишіть випадки проявів слабкості політичної демократії, логролінгу, лобіювання, парадоксу голосування, «провалів» держави (на вибір).

Завдання 2. Уявіть суспільство, в якому рішення приймаються колективно, максимально демократичним способом, тобто роль кожного у прийнятті групового рішення є однаковою (в умовах тотального розвитку Інтернету таке суспільство у суто технічному плані цілком можливе). Тоді індивідуальний вибір (наприклад, вчитися на економіста, лікаря, ІТ-спеціаліста; лікуватися у якомусь місті в якогось лікаря тощо) приймається колективно за допомогою голосування.

Дайте відповіді на питання і обґрунтуйте їх: 1. Чи відіграє якусь роль у такому суспільстві будь-яке рішення будь-якого його члена суспільства? 2. Якщо кожен голосує за все, що пропонується для голосування, чи не відбувається нав'язування кожному певної поведінки? 3. Чи існує свобода індивідуального вибору у такому суспільстві? 4. Чи не порушується право індивіда на його особистий вибір?

Завдання 3. Припустимо, що Ви повинні вирішити: надавати деякі послуги за допомогою політичного ринку чи за допомогою приватного ринку. Поясніть, як на Ваше рішення вплине проживання в одній з таких

країн: а) у країні А – з великою кількістю населення, великою площею, з багатонаціональним населенням з різними віруваннями в країні; у країні Б – з відносно малим населенням і площею, з однорідним за національним складом і віруванням населенням.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Правове регулювання лобізму у країнах світу.
2. Необхідність правового регулювання лобізму в Україні: за і проти.
3. Концепції політичного ділового циклу (В. Нордгауз, Д. Макре).
4. Співвідношення теорій колективного, соціального і суспільного вибору.
5. Економічна теорія добробуту А. Пігу.

Основні терміни і поняття

Суспільний вибір, «правила гри», колективні рішення, логролінг, лобізм, бюрократія, «провали» (фіаско) держави (уряду), контрактація, квазіринки, пряма демократія, представницька демократія, політична рента, медіанний виборець, політичний діловий цикл, «система обертальних дверей», політична демократія, парадокс голосування (парадокс Кондорсе).

Тема 4. Основи теорії оподаткування

Мета: розгляд основних теорій і принципів оподаткування, видів податків.

Навчальні цілі:

1. Визначити місце і роль податків в економічній системі.
2. Розглянути податкові теорії та принципи оподаткування.
3. Закцентувати увагу на концептуальних засадах теорії оптимального оподаткування.

Питання для обговорення

1. Публічні фінанси в демократичному суспільстві. Джерела доходів суспільного сектору економіки.
2. Місце податків у формуванні бюджетів різних рівнів. Податки і збори, їх ознаки. Види податків.
3. Податкові теорії:
 - а) теорія обміну;
 - б) класична теорія податків;
 - в) теорія податку як жертви;
 - г) теорія задоволення колективних потреб.
4. Податковий тягар. Переміщення податкового тягаря.

5. Оптимальне оподаткування. Правило Рамсея і правило Корлетта–Хейга.
6. Парето-оптимальні податкові структури.

Питання для самостійного опрацювання

1. Принципи оподаткування:
 - а) класичні принципи оподаткування А. Сміта;
 - б) принципи оподаткування А. Вагнера;
 - в) принципи оподаткування Дж. Ю. Стігліца.
2. Критерії оцінки податкової системи.
3. Проблема ухилення від податків.
4. Цілі і обмеження державної податкової політики.

Практичні завдання

Завдання 1. Дайте правильні відповіді та обґрунтуйте їх.

1.1. Податки – це:

- а) обов'язковий платіж;
- б) основне джерело фінансування діяльності держави;
- в) не обов'язково безпосередньо пов'язані з отримуваними індивідом вигодами від суспільного сектору;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильної відповіді.

1.2. Які обмеження накладаються на можливості мінімізації надмірного податкового тягара:

- а) величина податкових надходжень, що необхідна суспільному сектору для реалізації своїх функцій;
- б) практична можливість держави збирати ті чи ті податки;
- в) прийняті у суспільстві уявлення про справедливість;
- г) всі відповіді правильні;
- д) правильні відповіді а) і б).

1.3. При введенні пропорційного податку на доходи індивіда корисність індивіда після оподаткування НЕ зміниться у тому випадку, якщо:

- а) ефект доходу буде перевищувати ефект заміщення за абсолютною величиною;
- б) ефект заміщення буде перевищувати ефект доходу за абсолютною величиною;
- в) ефекти доходу і ефекти заміщення рівні за абсолютною величиною;
- г) правильна відповідь відсутня, тобто корисність індивіда зміниться у будь-якому випадку.

1.4. Правило Рамсея – це:

- а) правило, яке описує структуру податку на доходи, що мінімізує надмірний податковий тягар;

- б) правило, яке дозволяє забезпечити гнучкість при непрямому оподаткуванню;
- в) правило, яке описує оптимальну структуру непрямого оподаткування за умови, що дозвілля включається у число оподатковуваних благ;
- г) правильна відповідь відсутня.

Завдання 2. Використовуючи критерій Калдора-Хікса, відповідно до якого стан суспільства вважається поліпшеним, якщо члени суспільства, які мають більший добробут, здатні компенсувати програші тих індивідів, стан яких погіршується, – проаналізуйте прогресивне, пропорційне і регресивне оподаткування доходів фізичних осіб.

Завдання 3. Головним принципом концепції добробуту є справедливість у розподілі доходів. Запропонуйте принципи соціально справедливого оподаткування доходів фізичних осіб та методи оподаткування. Обґрунтуйте відповідь.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Розподіл податкового тягаря на конкурентних ринках.
2. Розподіл податкового тягаря в умовах монополії.
3. Розподіл податкового тягаря на ринку праці.
4. Концептуальні підходи до забезпечення ефективності податкової політики.

Основні терміни і поняття

Податки, податковий тягар, система оподаткування, принципи оподаткування, ухилення від податків, податкові збори, оптимальне оподаткування, монополія, конкурентні ринки, місцеві податки, державні податки.

Тема 5. Видатки держави та їх ефективність

Мета: розгляд формування системи видатків державного бюджету та їх ефективного розподілу.

Навчальні цілі:

1. З'ясувати сутність, роль і значення державних видатків.
2. Розкрити вплив програм державних видатків на стан економіки соціально-економічних систем різних рівнів.

Питання для обговорення

1. Фактори зростання суспільних витрат.
2. Державні видатки: сутність, види, принципи.
3. Переміщення вигод і спотворюючий вплив програм державних видатків.
4. Ефективність суспільних витрат.
5. Реальні і грошові екстерналії.

6. Державне страхування. Взаємозв'язок соціальної допомоги, державного і приватного страхування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Сфери дії програм державних видатків.
2. Соціальна допомога та соціальне страхування.
3. Оцінка витрат і результатів: критерії та види аналізу.
4. Соціальна ставка дисконтування.
5. Моделі пенсійного забезпечення: солідарна та накопичувальна.
6. Тенденції зростання державного сектора економіки: «закон Вагнера».

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізувати звіти про виконання бюджету за останні п'ять років (державного, обласного, місцевого – на вибір). Використовуючи показники стану економіки (національної економіки, економіки регіону, економіки територіальної громади – на вибір), оцінити ефективність видатків бюджету та динаміку показників (національної економіки, економіки регіону, економіки територіальної громади – на вибір).

Завдання 2. Дайте відповіді на питання. Обґрунтуйте їх.

2.1. Основним джерелом доходів державного бюджету в економічно розвинених країнах світу – це доходи від державної власності:

- а) так; б) ні.

2.2. Що із перерахованого фінансується за рахунок коштів державного бюджету:

- а) виробництво суспільних благ;
б) коригування зовнішніх ефектів;
в) реалізація крупних інвестиційних проєктів;
г) всі відповіді правильні.

2.3. Укладання контрактів з приватними фірмами для реалізації програм суспільних витрат найбільш доречно коли:

- а) важливе значення має мінімізація витрат;
б) результати майбутніх дій можуть бути завчасно визначеними;
в) є конкурентний ринок послуг, що необхідний для реалізації програми;
г) всі відповіді правильні.

2.4. Який із контрактів доцільно підписувати з постачальником послуг, якщо результати і склад витрат є передбачуваними і можуть бути легко оціненими:

- а) «витрати плюс прибуток»;
б) з фіксованою ціною;
в) з розподілом витрат;
г) всі відповіді правильні.

2.5. Бюджетна політика держави – це:

- а) управління фінансами усіх підприємств;

- б) управління фінансами державних підприємств;
- в) надання різних видів фінансової допомоги збитковим підприємствам;
- г) формування та використання грошових засобів держави;
- д) приватизація підприємств.

2.6. Трансфертні платежі – це:

- а) виплати уряду окремим особам;
- б) одна з форм заробітної плати;
- в) натуральні допомоги;
- г) перерозподіл коштів на користь нужденних через бюджет.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Витрати і вигоди реалізації політики у сфері розподілу доходів населення.
2. Соціальні ризики та соціальна безпека.

Основні терміни і поняття

Суспільні витрати, державні видатки, програми державних видатків, ефективність, соціальна допомога, соціальне страхування, субсидії, реципієнти, грошові екстерналії, соціальні ризики, соціальна безпека, економіка соціального захисту, соціальні гарантії, соціальна допомога, соціальні послуги, цінові субсидії, трансферти, «закон Вагнера».

Тема 6. Бюджетна децентралізація

Мета: з'ясування сутності, змісту і значення бюджетної децентралізації.

Навчальні цілі:

1. Розглянути сутність і зміст бюджетної децентралізації.
2. Визначити джерела доходів і видатки місцевих бюджетів.

Питання для обговорення

1. Децентралізація і функції держави.
2. Теорема про децентралізацію.
3. Гіпотеза Ч. Тібу.
4. Масштаби виробництва локальних суспільних благ.
5. Міжбюджетні трансферти і «ефект липучки».

Питання для самостійного опрацювання

1. Попит на суспільні блага і бюджетна децентралізація.
2. Доходи і видатки місцевих бюджетів.
3. Бюджетні гранти.
4. Місцеві податки як джерело самостійності місцевих бюджетів.

Практичні завдання

Завдання 1. Дайте відповіді на питання. Обґрунтуйте їх.

1.1. Управлінська децентралізація сприяє вирішенню проблеми неповноти інформації:

а) так; б) ні.

1.2. Місцеві органи влади не мають права вводити законодавчі обмеження на обсяг і якість локальних суспільних благ:

а) так; б) ні.

1.3. Децентралізація, як здійснення суспільного вибору на місцевому рівні, дозволяє локальним органам управління змінювати регіональні податкові системи так, щоб досягнути справедливості при оподаткування, оскільки податки можуть відрізнятися по регіонам:

а) так; б) ні.

1.4. «Ефект липучки» описує один з проявів корупції бюрократії за недостатнього контролю з боку суспільства:

а) так; б) ні.

1.5. Бюджетна децентралізація може бути ефективною, якщо переваги населення щодо локальних суспільних благ більшою мірою відрізняються між регіонами, ніж всередині регіонів:

а) так; б) ні.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Моделі бюджетного федералізму (на прикладі країн).
2. Місцеве самоврядування та бюджет муніципального утворення.

Основні терміни і поняття

Децентралізація, бюджетний федералізм, місцеве самоврядування, муніципальне утворення, бюджетна децентралізація, «ефект липучки», локальні органи управління, локальні суспільні блага, місцеві бюджети, регіональні бюджети, міжбюджетні трансферти,

Тема 7. Роль держави у вирішенні проблем охорони навколишнього середовища та соціальної сфери

Мета: визначення місця і ролі держави у вирішенні проблем охорони навколишнього середовища та соціальної сфери.

Навчальні цілі:

1. Розглянути економічний механізм охорони навколишнього середовища.
2. З'ясувати методи державне регулювання природоохоронної діяльності.
3. Розкрити економічні принципи функціонування соціальної сфери.

Питання для обговорення

1. Економічний механізм охорони навколишнього середовища:
 - а) платежі за забруднення навколишнього середовища;
 - б) еколого-економічні показники природоохоронної діяльності;
 - в) стимулювання охорони навколишнього природного середовища за допомогою податкових методів.
2. Державне регулювання природоохоронної діяльності:
 - а) формування ринку екологічних робіт, товарів і послуг;
 - б) ліцензування та сертифікація в галузі охорони навколишнього середовища.
3. Соціальна сфера: сутність, значення, галузі.
4. Основні актори суспільного вибору у сфері вищої освіти.
5. Економічні принципи організації медичного обслуговування населення.
6. Природні монополії, їх ефективне функціонування.

Питання для самостійного опрацювання

1. Концепції розвитку освіти. Якість освіти.
2. Стратегія реформування системи освіти. Відкрита освіта.
3. Неспроможність ринку у сфері охорони здоров'я.
4. Асиметрія інформації у сфері медицини.
5. Показники охорони здоров'я та медичних послуг.
6. Показники функціонування мережі освітніх закладів.
7. Реформи ЖКГ.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати есе на тему: «Система охорони здоров'я та медичні послуги: спільне і відмінне».

Завдання 2. Підготувати есе на тему: «Неспроможність ринку у сфері охорони здоров'я».

Завдання 3. Заповніть таблицю 7.1

Таблиця 7.1

Галузі соціальної сфери	Ринок		Держава	
	<i>переваги</i>	<i>недоліки</i>	<i>переваги</i>	<i>недоліки</i>
Соціальний захист				
Охорона здоров'я				
Наука, освіта				
Культура, мистецтво				
Фізична культура і спорт				
Житлово-комунальне обслуговування				
Громадське харчування				
Зв'язок				

Транспорт				
Телекомунікації				

Завдання 4. Дайте відповіді на питання. Обґрунтуйте їх.

4.1. Податок за забруднення навколишнього середовища є прикладом коригуючого податку:

а) так; б) ні.

4.2. Вища заробітна плата, яку працівник отримує за працю у нічний час – це приклад віддачі від інвестицій у людський капітал:

а) так; б) ні.

4.3. Витрати людини на підтримку здоров'я є одним з видів інвестицій у людський капітал:

а) так; б) ні.

4.4. Здоров'я людини повністю визначається ефективністю роботи системи охорони здоров'я:

а) так; б) ні.

4.5. Житло належить до числа чистих суспільних благ:

а) так; б) ні.

Завдання 5. У країні «Х» упродовж останніх десяти років удвічі підвищився рівень захворюваності населення на різні інфекційні хвороби. За цей же період кількість державних лікарень зменшилась на 25 %, а приватних – зросла на 50 %. Які чинники могли спричинити такі зміни у стані здоров'я населення країни «Х»? Як зростання кількості державних лікарень і зменшення приватних може вплинути на стан захворюваності на інфекційні хвороби населення країни «Х»? Відповіді обґрунтуйте.

Орієнтовна тематика рефератів

1. Концепція розвитку соціальної сфери: концепція базових потреб.
2. Концепція розвитку соціальної сфери: теорія людського капіталу.
3. Концепція розвитку соціальної сфери: концепція якості життя.
4. Г. Беккер: використання економічного підходу до соціальної сфери.
5. Оцінки здоров'я населення та стан здоров'я населення в Україні.
6. Визначення факторів формування людського потенціалу інноваційної економіки.

Основні терміни і поняття

Життєзабезпечення населення, соціальна сфера, суспільні блага, здоров'я населення, охорона здоров'я населення, показники охорони здоров'я, показники медичних послуг, інвалідність, показники функціонування освіти, показники досягнутого рівня освіти населенням, показники доступу населення до професійної освіти, грамотність населення, тривалість навчання, теорія «людського капіталу», довкілля, охорона навколишнього середовища, екологічні стандарти, обсяги забруднень, гранти.

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ І ПОНЯТЬ

- Адвалорний податок* – це податок, що включається до ціни продукції у вигляді відсоткової надбавки.
- Акордний податок* – це податок, що сплачується з результатів господарської діяльності у вигляді фіксованої суми.
- Асиметрична інформація* – це неспівпадіння обсягів інформації, якими володіють суб'єкти під час укладання угоди, що надає одній зі сторін привілейованого становища.
- Асиметрія інформації* – це нерівномірний розподіл інформації про товар між сторонами угоди; це ситуація, коли одним учасникам ринку доступна важлива інформація, а іншим зацікавленим особам – ні. Зазвичай продавець знає про товар більше, ніж покупець. При асиметрії інформації споживач не може впливати на виробника, відсутній контроль за якістю товарів, що виробляються, відсутня точна оцінка якості послуг, натомість продавець краще знає якісні характеристики своєї продукції. Недолік інформації породжує неефективність, блокуючи взаємодію між учасниками угоди, виникають чисті суспільні втрати.
- Бідність* – це соціальний стан, що характеризується відсутністю необхідних матеріальних засобів для того, щоб вести «нормальне» (відповідно до норм, прийнятих у суспільстві) життя, наприклад, неможливість прогодувати свою родину, дати освіту дітям чи забезпечити сім'ю якісним медичним обслуговуванням.
- Видатки бюджету* – це фінансові кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків державного бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.
- Витрати державного бюджету* – це видатки бюджету, в тому числі надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.
- «Витрати-вигоди»* – це метод аналізу суспільних витрат та вигід певного проєкту, який спирається на використання тіньової ціни.
- Галузі соціальної сфери* – це об'єднані у дві групи: соціально-культурну і матеріально-побутову залежно від характеру задоволення потреб та з точки зору розмежування повноважень між державним і приватним секторами щодо прикладання капіталу.
- Гіпотеза Тібу* – це положення, відповідно до якого на вибір громадянами регіону для проживання впливає рівень забезпеченості населення в ньому локальними суспільними благами.

- Глобальні суспільні блага* – це товари чи послуги із властивостями невиключеності та неконкурентності у споживанні, ефекти від виробництва яких поширюються одночасно на кілька країн.
- Гранична готовність платити* – це кількість одного блага, від якого споживач готовий відмовитися, щоб отримати додаткову одиницю іншого блага. Вона є основою для утворення кривої попиту на благо.
- Грант* – це безкоштовна субсидія із центрального до регіонального бюджету в грошовій або натуральній формі, на певних умовах або без умов, призначена для фінансування виробництва локальних суспільних благ.
- Грошові трансферти* – це різні види соціальної допомоги, компенсацій, надбавок, доплат та інших грошових виплат, що здійснюються у грошовій формі.
- Держава*, як суб'єкт господарського життя – вирішує фундаментальні проблеми вибору: *що виробляти, як виробляти і для кого виробляти*, а також як приймати рішення, тобто здійснювати *колективний вибір* з метою виробництва і надання товарів суспільного споживання та визначення способів впливу на рішення, які приймаються у приватному секторі.
- Державна власність* – це належність засобів або результатів виробництва повністю або частково державі.
- Державне регулювання соціальних процесів* – це вплив органів державної влади за допомогою різноманітних засобів (форм, методів та інструментів) на розвиток соціальних відносин, умови життя та праці населення країни.
- Державний перерозподіл* – це діяльність держави, спрямована на трансформацію результатів ринкового розподілу благ в суспільстві шляхом надання визначеним категоріям громадян суспільних благ та грошових виплат, а також розподіл окремих приватних благ у натуральній формі.
- Державні видатки* – це грошові відносини, що складаються при розподілі й використанні централізованих і децентралізованих фондів грошових ресурсів держави з метою фінансування витрат розширеного відтворення і задоволення інших суспільних потреб.
- Державні доходи* – це сума коштів, що мобілізується державою на забезпечення своєї діяльності; це частина грошових відносин з приводу розподілу і перерозподілу ВВП, що пов'язана з формуванням доходів одного з головних суб'єктів розподільних відносин – держави.
- Державні соціальні гарантії* – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму (Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії»).
- Державні соціальні стандарти* – це встановлені законами, іншими нормативно-правовими актами соціальні норми і нормативи або їх

комплекс, на базі яких визначаються рівні основних державних соціальних гарантій.

Державні фінанси – це сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання фінансових ресурсів держави, призначених для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій.

Державно-приватне партнерство – це система відносин, які складаються між державою та/або територіальною громадою з одного боку та суб'єктом господарювання, що діє на основі приватної форми власності, з іншого, для взаємовигідної співпраці на строковій основі з метою реалізації суспільно значущих проєктів, досягнення соціального та економічного ефекту.

Державно-приватне партнерство – це форма залучення у процес партнерської взаємодії трьох агрегованих соціально-економічних суб'єктів, що є його потенційними бенефіціарами: державу, бізнес і суспільство, де останній суб'єкт є споживачем товарів і послуг, що створюються в ході реалізації проєктів державно-приватного партнерства, та суб'єктом, що генерує потреби й запити, задоволення яких стає кінцевою метою реалізації конкретних проєктів.

Державно-приватне партнерство – це форми кооперації між суспільною владою й бізнесом, які слугують меті забезпечення фінансування, будівництва, модернізації, управління, експлуатації інфраструктури або надання послуг.

«Діряве відро» Оукена – розрахунки Артура Оукена свідчать, що з кожних 3,5 дол. доходу, які втрачають «верхні» верстви населення у результаті прогресивного оподаткування, до «нижніх» доходить тільки 1 дол., а 2,5 дол. складають чисті втрати, які виникають у результаті зниження ефективності економіки, невиправдано високих окладів працівників соціальних фондів, крадіжок і марнотратства у сфері соціального захисту тощо.

Джерела податків – різні форми доходу: заробітна плата, прибуток, дивіденд, відсоток, пенсія, стипендія, допомога та ін.

Диференціація (нерівність) доходів – це результат розподілу доходів, що виражає ступінь нерівномірності розподілу благ і виявляється у відмінності часток доходів, що отримують різні групи населення.

Добробут – це комплексний показник, який включає в себе: матеріальні життєво-необхідні стандарти (дохід, споживання та багатство); здоров'я; освіту; особисті інтереси та види діяльності, включаючи працю; право політичного голосу та управління; соціальні зв'язки та взаємовідносини; навколишнє середовище (сьогоднішній стан та майбутній); безпеку (як в економічному сенсі, так і фізичному).

Достойний рівень життя – це насамперед матеріальна забезпеченість громадян на рівні стандартів сучасного розвинутого суспільства, широкий доступ до цінностей культури, прав особистої безпеки.

Дохід – це багатогранне економічне поняття, яке застосовується у різних значеннях. У широкому розумінні дохід розглядається як грошові та натуральні надходження до суб'єктів господарського життя. У вузькому значенні дохід – це потік грошових надходжень в одиницю часу (годину, тиждень, місяць, рік).

Доходи бюджету – класифікують за такими розділами: 1) податкові надходження фінансів, 2) неподаткові надходження фінансів, 3) фінансові доходи від операцій з капіталом, 4) фінансові трансферти.

Економічна ефективність – відображає економічну ефективність на основі співвідношення результатів та витрат.

Економічна ефективність – це досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та уречевленої праці. Економічна ефективність є конкретною формою дії закону економії часу.

Екстерналії (зовнішні ефекти) – за їх наявності частина вигод або витрат, отриманих від будь-якої діяльності або факторів виробництва, дістається стороннім особам, що впливає на функції корисності індивідів і виробничих функції підприємств, виникають чисті суспільні втрати.

Екстерналії (зовнішні ефекти) – це витрати або вигоди, що отримує третя особа, зазнаючи поза ціновим механізмом небажаного впливу на себе від діяльності інших осіб.

Екстерналії (зовнішні ефекти) – це перехід деяких вигод і витрат, які пов'язані з виробництвом або споживанням певних товарів, до суб'єктів, які не є їх безпосередніми продавцями або покупцями.

Еластичність – це міра реакції одного показника на зміну іншого показника, обчислені у відсотках.

Ефект доходу – це варіювання реального доходу споживача під впливом зміни ціни товару, що тягне за собою зміну обсягів на нього.

Ефект заміщення – це зміни переваг і попиту споживача, породжені зростанням вартості товару відносно інших, що супроводжуються переходом до кривої байдужості нижчого рівня.

Ефект масштабу – це явище падіння середніх витрат виробництва при створенні кожної додаткової одиниці продукції.

Ефективність – визначається відношенням результату (ефекту) до витрат, що забезпечили його отримання. Ефективність розкриває характер причинно-наслідкових зв'язків виробництва. Вона показує не сам результат, а те, якою ціною він був досягнутий. Тому ефективність найчастіше характеризується відносними показниками, що розраховуються на основі двох груп характеристик (параметрів) – результату і витрат.

Ефективність – це здатність приносити ефект, результативність процесу, проєкту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що забезпечили цей результат.

Ефективність за Парето – Парето-оптимум – означає, що ресурси розподілені оптимально, якщо ніхто не може покращити свого становища, не погіршуючи становища іншого.

Ефективність суспільного виробництва – це найважливіша узагальнююча характеристика його результативності, яка вимірюється відношенням величини створених товарів і послуг до сукупних затрат суспільної праці; у найбільш загальній формі виражається формулою Результат/Затрати.

Життєзабезпечення населення (у вузькому значенні) – це комплекс фізичних, розумових, інтелектуальних, творчих та інших зусиль індивіда, його знань, умінь і навичок, акумуляція яких дозволяє спрямовувати їх на задоволення власних потреб і підтримувати нормальні, з точки зору індивіда, життєві стандарти.

Життєзабезпечення населення (у широкому значенні) – це сукупність соціально-економічних, політико-правових, демографічних, культурно-духовних, екологічних та інших факторів, з однієї сторони, та виробництва, з іншої, результати взаємодії яких впливають на демографічну ситуацію, трудові ресурси і кваліфікацію робочої сили, освітній рівень і стан здоров'я населення, продуктивність праці, платоспроможність, структуру споживання, заощадження, соціальний захист тощо, що врешті приводить до задоволення потреб населення і визначає рівень життя суспільства. Тому проблема життєзабезпечення населення зводиться, в основному, до комплексу прямих і зворотних зв'язків усередині системи, яка здатна саморозвиватися.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням – передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, догляду за малолітньою дитиною, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із народженням дитини, смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (ФСС ТВП).

Закон Вагнера – це стійка тенденція до зростання частки суспільного сектору в національному господарстві як в абсолютному, так і у відносному вираженні.

Здоров'я населення – це характеристика стану здоров'я членів соціальної спільності, яка вимірюється комплексом соціально-демографічних

показників: народжуваність, смертність, середня тривалість життя, захворюваність, рівень фізичного розвитку.

Зовнішні ефекти (екстерналії) – виникають тоді, коли дії одного економічного агента ненавмисно шкодять або приносять користь іншим економічним агентам, у результаті чого особисті витрати або вигоди від діяльності відрізняються від справжніх соціальних витрат або вигод.

Інвалідність – термін використовують щодо осіб з інвалідністю, включаючи тих, хто має стійкі фізичні, ментальні, інтелектуальні або сенсорні порушення, які при взаємодії з різними бар'єрами в навколишньому середовищі, поведінці, ставленні перешкоджають повній та ефективній участі людей з інвалідністю в житті суспільства нарівні з людьми без інвалідності.

Інвестиції в людський капітал – включають в себе витрати на освіту (загальну та спеціальну, формальну і неформальну), охорону здоров'я (профілактика захворювань, медичне обслуговування, дієтичне харчування, поліпшення житлових умов тощо), формування у працівника необхідних ціннісних та етичних норм.

Інтерналізація екстерналії – це процес усунення екстерналії за допомогою переговорів або державного втручання.

Капітальні трансферти – це невідплатні односторонні платежі органів управління, що не ведуть до виникнення або погашення фінансових вимог. Такі платежі спрямовуються на придбання капітальних активів, компенсацію втрат, пов'язаних із пошкодженням основного капіталу, або збільшення капіталу одержувачів бюджетних коштів. Капітальними трансфертами є лише платежі, які мають одноразовий і нерегулярний характер як для донора, так і для їх реципієнта. Кошти, що виділяються з бюджету як капітальні трансферти, завжди мають цільове призначення.

Квазіринкові, організаційно розроблені та контрольовані ринки мають на меті створити більшу ефективність та вибір, порівняно з бюрократичними системами постачання, зі збереженням справедливості, доступності та стабільності, на відміну від звичайних ринків. *Квазіринки* іноді розглядають як заплановані або внутрішні ринки.

Квазіринок – це обмежений ринок з нерозвинутими ринковими відносинами.

Квазіринок – це ринок, створений штучним шляхом, для того щоб розвивати і робити ефективними ринкові процеси, які в цій галузі чи сфері є слабо розвиненими. Ініціатором створення і підтримки таких ринків виступає держава. Мета – підвищення конкуренції.

Клубне (змішане) благо – при його споживанні можлива дія принципу виключення тих, хто за нього не сплачує, однак оптимальні розміри групи зазвичай є більшими за одного індивіда (проїзд у автотранспорті).

Конституційна економіка – вивчає принципи оптимального поєднання економічної доцільності з досягнутим рівнем конституційного

розвитку, який відображений в нормах конституційного права, що регламентують економічну і політичну діяльність в державі.

Контрактація – це складання угоди, контракту на одержання або використання кого-небудь, чого-небудь.

Контрактація – це форма взаємодії держави і підприємництва, побудована на господарсько-договірних відносинах між ними з приводу виробництва приватним сектором товарів і послуг для державних і муніципальних потреб. Контрактна система базується на передачу приватним підприємцям на основі тендера тих функцій, які раніше виконувалися державними організаціями.

Концепції розвитку й управління соціальною сферою – концепція базових потреб, концепція якості життя, концепція людського капіталу.

Концепція базових потреб – основним завданням держави є задоволення мінімальних базових потреб (в їжі, воді, одязі, житлі, санітарній очистці, освіті, охороні здоров'я, транспорті тощо) за рахунок надання мінімальних базових послуг.

Критерій компенсації – це можливість відшкодувати втрати постраждалим від змін в економіці за рахунок тих суб'єктів, які покращили своє становище після змін, за умов, що останні після відшкодування все ще залишатимуться у вигаді.

Ліберальний підхід до розподілу благ – результати конкурентних ринкових процесів вважаються справедливими, оскільки винагороджують тих, хто більш здібний і працьовитий, навіть якщо при цьому має місце крайня нерівність; не передбачає перерозподілу благ. Суспільно-оптимальними і справедливими вважаються виключно Парето-ефективні варіанти розподілу.

Лобізм – це елемент політичної системи, за допомогою якого приватні суб'єкти намагаються відстоювати та просувати свої інтереси в органах державної влади.

Логролінг – це обмін голосами між учасниками політичного процесу заради просування своїх інтересів.

Локальне суспільне благо – це товар чи послуга, що демонструють властивості суспільного блага в межах певного регіону країни.

Людський капітал – це сформована у результаті інвестицій сукупність здібностей, знань, кваліфікації, досвіду, якими володіє людина, які є невіддільними від неї, використовуються нею у процесі виробництва, сприяють зростанню продуктивності праці та можуть приносити доход.

Людський капітал – це сформована у результаті інвестицій сукупність здібностей, знань, кваліфікації, досвіду, якими володіє людина, які є невіддільними від неї, використовуються нею у процесі виробництва, сприяють зростанню продуктивності праці та можуть приносити певний доход.

Медіанний виборець (median voter) – це виборець, чия перевага з будь-якого питання, з якого всі переваги можна подати у вигляді одного числа, дорівнює медіані для всіх виборців. Якщо рішення приймається

шляхом голосування та у ньому беруть участь усі виборці, якщо вони голосують без урахування стратегічних факторів, то медіанний виборець має вирішальний голос; сторона, що включає медіанного виборця, завжди перемагає. Насправді лише деякі рішення приймаються на основі прямого голосування і багато хто голосує з урахуванням стратегічних факторів, але думка медіанного виборця важлива для тих партій, які перебувають досить далеко від політичного центру, проте розраховують на більшість голосів.

Межа бідності – це нормативно встановлений рівень грошових доходів людини або сім'ї за певний період, який забезпечує фізичний прожитковий мінімум.

Межі суспільного сектору – максимально досяжні частки національного господарства та національного виробництва, які припадають на суспільний сектор економіки.

Мериторні блага (merit goods) – це блага, попит на які з боку приватних осіб відстає від бажаного суспільством та стимулюється державою, тобто концепція мериторіки пов'язана з інтересами держави в цілому, які безпосередньо не виявляються в індивідуальних перевагах. Приклади мериторних благ – культура, охорона здоров'я, освіта та наука, які сприяють розвитку людини й особистості. Споживання цих благ відповідає довгостроковим інтересам економічної системи, є об'єктивно необхідним в нових умовах глобалізації, при формуванні «нової економіки».

Мінімізація податкових виплат – це легальна діяльність, пов'язана зі зниженням обсягів сплати податкових відрахувань.

Моніторинг – це безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також прогнозування та запобігання критичним ситуаціям.

Моніторинг – це повторюване дослідження, яке реалізується в сукупності кількох досліджень (за єдиним планом/алгоритмом, інструментарієм), в послідовності (через визначені проміжки часу) та з метою отримання результатів, які характеризують динаміку змін (об'єкта) протягом періоду дослідження.

Моніторинг – це постійний, систематичний збір інформації дослідницькими методами з метою спостереження за ходом розвитку якогось соціального явища або процесу і його прогнозування.

Моніторинг – це процес постійного накопичення інформації з усіх аспектів проекту з метою визначення процесу виконання та закінчення запланованих змін, а також відносно їх сприяння досягненню поставлених цілей.

Моніторинг – це процес спостереження за виконанням запланованих дій та заходів з метою їх коригування, мінімізації негативних наслідків, непередбачуваних ситуацій.

Моніторинг – це процес спостереження за плануванням та виконанням запланованих дій та заходів з метою коригування, оцінки, ефективного

використання коштів, досягнення запланованої мети, мінімізації негативних наслідків, визначення можливостей розвитку та/або повторення проєкту.

Моніторинг – це систематичний збір і обробка інформації, яка може бути використана для поліпшення процесу прийняття рішень, а також для інформування громадськості.

Монополії, монопсонії, олігополії – за їх існування рівновага встановлюється при рівності граничного доходу та граничних витрат, причому ціна перевищує величину граничного доходу і граничних витрат, тобто за інших рівних умов ціна вища, ніж за досконалої конкуренції, а обсяг випуску менший, ніж за досконалої конкуренції, тому виникають чисті суспільні втрати.

Моральний ризик – виникає, коли одна зі сторін не спроможна проконтролювати добросовісність виконання іншою стороною своїх обов'язків відповідно до укладеного контракту.

Надбавка монополіста – це надлишок споживача, перерозподілений виробником на свою користь за рахунок використання власного монопольного становища.

Надлишковий податковий тягар – це втрати суспільного добробуту, викликані викривленням цін на ресурси та їх розподілу між секторами національної економіки внаслідок запровадження певного податку.

Надлишок виробника – це область між ціною на ринку деякого товару та граничними витратами виробника цього товару.

Надлишок споживача – різниця між граничною готовністю споживача платити за певне благо та фактичною ринковою ціною цього блага.

Натуральні трансферти – це пільги на використання певних видів послуг та оплату за них, а також безпосередньо соціальні послуги.

Націоналізація – це зміна прав власності на засоби виробництва з приватних на державні.

Невиключеність із споживання – це відсутність можливостей заборонити будь-кому споживати вироблене благо.

Некомпенсовані втрати добробуту – виникають, коли рівновага на деякому ринку не відповідає критерію оптимальності за Парето.

Неконкурентність у споживанні – це властивість блага після споживання його однією особою залишатися доступним для інших.

Неподаткові доходи бюджету – це фінансові доходи від використання майна, що перебувають у державній власності; фінансові доходи від продажу майна, що перебувають у державній та комунальній власності; проценти і дивіденди, нараховані на частку майна, що належить державі в майні господарських товариств; фінансові доходи від платних послуг, що надаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також бюджетними установами; фінансові кошти, отримані в результаті застосування заходів громадянсько-правової, адміністративної і кримінальної відповідальності (штрафи,

конфіскації, компенсації та інші суми примусового вилучення); інші неподаткові доходи.

Несприятливий відбір – це вид асиметричної інформації, що полягає в приховуванні однією стороною частини інформації від іншої.

Неспроможності держави – це дії уряду, спрямовані на регулювання економіки, що викликають появу Парето-неефективності в національному господарстві.

Об'єкт оподаткування – це те, що підлягає обкладенню податком: дохід, вартість (її частина) певних товарів і послуг, майно підприємств і домогосподарств (житло, автомобілі), передача майна (спадщина, дарування), користування природними ресурсами та ін. Подеколи джерело і об'єкт оподаткування можуть збігатися (податок на доходи населення, податок на прибуток підприємств).

Оптимізація оподаткування – це політика перерозподілу податкового навантаження між секторами, спрямована на мінімізацію надлишкового податкового тягаря.

Оптимум (ефективність) за Парето – це ситуація, в якій добробут (набір благ, фондів, ресурсів тощо) будь-якого економічного суб'єкта не може бути покращений без погіршення добробуту іншого суб'єкта.

Оптимум виробника – це стан, за якого виробник, розподіляючи наявні кошти на закупівлю виробничих ресурсів, досягає максимального рівня виробництва.

Оптимум споживача – це стан, за якого споживач, розподіляючи свій бюджет між двома наборами благ, максимізує свою корисність.

Організаційними принципами соціального захисту є – принцип страхування: фінансування допомоги, що надається, за рахунок внесків і встановлення взаємозв'язку між обсягами внесків та соціальних послуг. Розмір допомоги залежить від індивідуальних внесків застрахованих; *принцип забезпечення:* фінансування за рахунок податкових надходжень до бюджету. Допомога надається незалежно від зроблених раніше внесків: її вид і розмір визначені заздалегідь. Системи, які побудовані за принципом забезпечення, залежать як від економічного, так і політичного стану держави; *принцип допомоги або опікунства:* бюджетне фінансування й орієнтація на індивідуальні потреби того, хто терпить нужду. Допомога надається у випадках неможливості самостійно вийти зі скрутного становища і розмір допомоги не залежить від раніше зроблених внесків. З огляду на бюджетне фінансування стан системи соціальної допомоги або опікунства залежить від фінансового стану держави, тому має такі ж проблеми, як і соціальне забезпечення.

Освіта – це цілеспрямована пізнавальна діяльність людей з отримання знань, умінь та навичок або щодо їх вдосконалення.

Освітній потенціал населення – характеризується загальним часом, витраченим населенням на навчання і обчислюється множенням *i*-того

рівня освіти на кількість років навчання, необхідним для здобуття *i*-рівня освіти.

Основні види соціального страхування в Україні – пенсійне страхування (по старості, інвалідності, втрати годувальника); медичне страхування (оплата медичної допомоги, включаючи оплату тимчасової непрацездатності); страхування від нещасних випадків на виробництві (виробничий травматизм, професійні захворювання, пенсії утриманцям загиблих на виробництві); страхування у зв'язку з безробіттям (допомоги по безробіттю, перенавчання та працевлаштування).

Охорона здоров'я – це система заходів (політичного, економічного, правового, соціального, культурного, наукового, медичного, санітарно-гігієнічного і протиепідемічного характеру), спрямованих на збереження і зміцнення фізичного, психічного і соціального здоров'я людей, забезпечення їх оптимальної життєдіяльності, недопущення хвороб та їх лікування, збільшення активної тривалості життя людини.

Оцінка економічної ефективності соціального проекту – полягає в аналізі інформації щодо витрат на різних етапах проекту та їх зіставленні з отриманими результатами проекту.

Парадокс голосування (парадокс Кондорсе) – це парадокс теорії суспільного вибору, вперше описаний маркізом Кондорсе у 1785 р. Він полягає в тому, що за наявності більше двох альтернатив та більше двох виборців колективне ранжування альтернатив може бути циклічним (не транзитивним), навіть якщо ранжування всіх виборців не є циклічними (транзитивними). Тому волевиявлення різних груп виборців, кожна з яких представляє більшість, можуть вступати в парадоксальну суперечність між собою. У подальшому цей парадокс узагальнено теоремою «про неможливість» Кеннетом Ерроу у 1951 р.

Парадокс Кондорсе – це ситуація, коли результат голосування не можна визначити на основі правила простої більшості.

Пенсійне страхування — це гарантована державою система заходів щодо забезпечення громадян у старості, на випадок хвороби, втрати працездатності; одна із основних форм соціального захисту, в основі якої лежить страховий метод, тобто внесення в особливі фонди обов'язкових платежів суб'єктами підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів господарської діяльності та особами найманої праці, які працюють на умовах трудового договору, й використання державою цих коштів для матеріального забезпечення громадян.

Планування – це встановлення переліку та порядку заходів по реалізації проекту.

Платники податків – це ті, хто за законом зобов'язані сплачувати податки і в обмін за ці платежі безпосередньо нічого від держави не отримують. Тому податки є законним примусовим вилученнями державою частини доходів домогосподарств і підприємств.

- Податки* – це обов'язкові платежі домогосподарств і підприємств до бюджету держави. Ці платежі носять законний характер, тобто стягуються на основі діючих у країні правових норм.
- Податки* – це та ціна, яку сплачують державі агенти економіки за надання нею певних послуг, а саме суспільних благ. Тому люди віддають свої ресурси у вигляді податків, зборів і добровільних трансфертів на той рівень організації суспільства, який найбільше пристосований для здійснення тих чи тих суспільних завдань.
- Податкове навантаження* – визначається на макроекономічному рівні і його прийнято розраховувати як відношення суми податків до величини валового внутрішнього продукту, тобто, це показник того, яка частина ВВП країни відходить у сферу податків. Як кількісна характеристика податкове навантаження визначає рівень оподаткування країни або суб'єктів господарювання, як якісна – вплив податку на економіку країни у цілому.
- Податковий тягар* – це сукупний обсяг сплачених податків, що вимірюється як співвідношення суми відрахувань до доходів за певний період, як правило фінансовий рік.
- Податковий тягар* – це частка доходів, які сплачуються державі у формі податків і платежів податкового характеру. Загальновизнаним показником податкового тягара по країні в цілому вважається частка податків у ВВП.
- Податковий тягар* (податковий гніт) – на макроекономічному рівні це узагальнений показник, що характеризує роль податків у житті суспільства і визначається як відношення загальної суми податкових зборів до сукупного національного продукту.
- Податкові фінансові доходи* – формують основну частину бюджетного фонду держави: податки і збори, встановлені законодавством України.
- Показники економічної ефективності* – продуктивність і фондомісткість праці, фондівіддача і фондомісткість продукції, матеріалівіддача і матеріаломісткість продукції, економічна ефективність капітальних вкладень, нової техніки, енергомісткість продукції та ін.
- Показники охорони здоров'я та медичних послуг* – об'єднані у такі групи: показники, які характеризують політику у системі охорони здоров'я; показники забезпеченості населення медико-соціальною допомогою; показники стану здоров'я населення.
- Показники якості життя населення* – це доходи населення; якість харчування; якість і модність одягу; комфорт житла; якість охорони здоров'я; якість соціальних послуг; якість освіти; якість культури; якість сфери обслуговування; якість навколишнього середовища, структура дозвілля; демографічні тенденції; безпека.
- Показники, які характеризують освіту* – об'єднано у такі групи: показники фінансування освіти; показники, які характеризують мережу освіти; показники, які характеризують досягнутий рівень освіти населенням та доступ населення до професійної освіти.

- Політична демократія* (народоправство) – це політичний режим, за якого єдиним легітимним джерелом влади в державі визнається її народ.
- Політична рента* – це обставини участі економічних суб'єктів у політичній діяльності з метою отримання специфічних переваг, які забезпечують їм рентні (тобто такі, що перевищують конкурентний рівень) доходи на фактори виробництва, які перебувають у їх розпорядженні. Економічна наука найбільш показовим випадком діяльності, спрямованої на пошук політичної ренти, вважає боротьбу економічних суб'єктів за отримання монопольних прав, обмеження конкуренції на ринку або законодавче фіксування задовільного для виробників рівня цін.
- Політична рента* – це прагнення отримати економічну ренту за допомогою політичного процесу.
- Політичний діловий цикл* – це коливання економічної діяльності, яке є результатом зовнішнього втручання політичних суб'єктів. Термін *політичний діловий цикл* в основному використовується для опису стимулювання економіки до початку виборів з метою покращення перспектив переобрання, наприклад, чинного уряду. Спроби встановити їх існування залишаються доволі неоднозначними.
- Правило «другого кращого»* – це пошук рівноваги в умовах відхилення параметрів економіки від ідеальних.
- Правило «першого кращого»* – це ідеальна умова одночасної рівноваги всіх конкурентних ринків, яка дає можливість цінам координувати діяльність економічних суб'єктів.
- Представницька демократія* (репрезентативне народовладдя) – це така форма народовладдя, за якої право приймати рішення населення реалізує за допомогою обраних нею представників, котрі мають відстоювати інтереси тих, хто їх обрав. Це опосередкована демократія, вона є менш демократичною ніж пряма.
- Принцип невиключеності* – означає, що практично неможливо виключити людину з кола споживачів якогось блага.
- Принцип неконкурентності в споживанні* – означає, що споживання блага однією людиною не зменшує можливостей споживання цього ж блага іншою людиною;
- Принцип неподільності* – означає, що благо неможливо розділити на окремі одиниці.
- Природна монополія* – це підприємство, що єдине функціонує у певній галузі, використовуючи ефект масштабу.
- Провалами (фіаско) держави вважаються* – обмеженість необхідної для прийняття рішень інформації; недосконалість політичного процесу; обмеженість контролю над бюрократією; нездатність держави повністю передбачити і контролювати найближчі і віддалені наслідки прийнятих ним рішень.
- Провалами ринку вважаються* – недосконалі конкуренція (олігополія, монополія, монопсонія); асиметрія інформації (неповна інформація, недосконалі інформація); зовнішні ефекти (екстерналії).

- Провали (фіаско) держави* – це випадки, коли держава не в змозі забезпечити ефективний розподіл і використання суспільних ресурсів.
- Провали ринку* (фіаско ринку, неспроможність ринку, вади ринку) – це така ситуація, при якій рівновага на ринку не є ефективною за Парето, тобто механізм ринкового регулювання, «невидима рука ринку», не спрацьовує.
- Програма* – це зміст і план діяльності; розроблений комплекс завдань та заходів, який спрямовано на досягнення певної мети; засіб поетапної організації діяльності щодо розгортання певного змісту, а також з реалізації конкретних процедур.
- Програма* – це сукупність проєктів і/або різних заходів, об'єднаних спільною метою і умовами їх виконання, а проєкт – сукупність завдань і заходів, спрямованих на досягнення запланованої у програмі мети.
- Програмно-цільовий метод* – це метод розробки планових рішень великих проблем національної економіки, регіону, територіальної громади. Сутність його полягає у виборі і обґрунтуванні основних цілей соціального, економічного і науково-технічного розвитку, а також розробці системи заходів щодо їх досягнення у визначені терміни при збалансованому забезпеченні ресурсами.
- Програмно-цільовий метод* – це метод ув'язування цілей плану соціально-економічного розвитку з комплексом економічних, соціальних, науково-технічних і виробничих заходів і ресурсами територіальної громади, що забезпечують їх виконання. Розвиток і використання програмно-цільового методу зумовлено поглибленням суспільного поділу праці і посиленням кооперації різних виробничих ланок національної економіки, регіону, територіальної громади, які беруть участь у реалізації суспільних цілей розвитку.
- Проєкт* – це своєрідний локальний план дій, орієнтований на подолання чи профілактику різних проблем шляхом отримання змістовних та структурних змін в соціокультурному середовищі та основних сферах життєдіяльності особистості.
- Проєкт* – це сукупність взаємопов'язаних дій з чітко визначеними датами початку та завершення роботи, які потребують залучення спеціалістів та ресурсів з метою досягнення певних цілей організації.
- Проєкт* – це сукупність скоординованих дій із певними точками відліку та закінчення з метою досягнення певних цілей із встановленими строками, витратами та параметрами виконання.
- Проєкт* (від лат. *proiectus*, «кинутий уперед») – це сукупність документів (розрахунків, креслень, макетів тощо) для зведення споруд, виготовлення машин, приладів; попередній текст якого-небудь документа, що виноситься на обговорення, затвердження; задуманий план дій, намір; образ наміченого до створення об'єкту, поданий у вигляді його опису, обґрунтувань, схем, кількісних показників; окремий захід із певними завданнями, які обмежені вимогами щодо часу, витрат, результатів.

- Проектний цикл* («життєвий цикл проекту») – це період часу з моменту розробки проекту до його реалізації.
- Проектування* – це визначення версій чи варіантів розвитку або зміни певного явища чи об'єкту; конструювання варіантів оптимального майбутнього стану об'єкту; форма випереджального відображення і перетворення дійсності, спрямована на конструювання системи параметрів майбутнього матеріального об'єкту чи якісно нового його стану; прийняття рішень в умовах невизначеності.
- Прожитковий мінімум* — це динамічна соціально-економічна категорія, що змінюється разом із суспільним розвитком і не лише під впливом зростання цін та інфляції. Його рівень залежить від комплексу споживчих благ (*споживчого кошика*), що визначається суспільством за певних соціально-економічних умов як мінімум матеріальної забезпеченості й розраховується в цінах реальних купівель. Природно, що споживчий кошик буде неоднаковий для людей, які різняться віком, станом здоров'я, сімейним станом, місцем проживання тощо.
- Пропозиція суспільних благ* – це предмет колективного (суспільного) вибору.
- Пропорційний податок* – це податок, що сплачується з результатів господарської діяльності у відсотковому відношенні до їх обсягу.
- Професійні ризики* – це ризики, обумовлені важкими і небезпечними умовами праці (шахтарі, металурги, працівники у виробництві хімічних речовин, медики та ін.). Особливість цих ризиків в тому, що вони стосуються не всіх працівників, а лише окремих категорій з них, які працюють в несприятливих умовах. Тому їх страхування проводиться з урахуванням характеру і особливостей професійних ризиків, наприклад ризику передчасної втрати працездатності та необхідності дострокового виходу на пенсію порівно із загальностановленими віком.
- Процес проектування* – складається з трьох етапів: дивергенції (розширення меж проектної ситуації з метою забезпечення простору для пошуку рішень), трансформації (створення принципів та концепцій), конвергенції (вибір оптимального варіанту рішення із множини альтернатив).
- Процес управління проектними ризиками* – передбачає виконання таких процедур: планування управління ризиками (вибір підходів і планування діяльності з управління ризиками проектними); ідентифікація ризиків (визначення ризиків, здатних вплинути на проект, документування їх характеристик); якісна оцінка ризиків (якісний аналіз ризиків і умов їх виникнення з метою визначення їх впливу на успіх проекту); кількісна оцінка (кількісний аналіз імовірності виникнення і впливу наслідків ризиків на проект); планування реагування на ризики (визначення процедур і методів щодо послаблення негативних наслідків ризикових подій і використання можливих переваг); моніторинг і контроль ризиків (моніторинг ризиків,

визначення ризиків, що залишаються, виконання плану управління проєктними ризиками та оцінка ефективності дій з мінімізації ризиків).

Пряма демократія (безпосередня демократія, пряме народовладдя) – це сукупність форм організації державної влади, за якої основні рішення щодо управління справами країни, територіальної громади, суспільства схвалюються безпосередньо всіма громадянами шляхом голосування на референдумах, зборах та ін.

Публічну політику – розуміють і як політику перерозподілу, що зорієнтована на ефективну реалізацію інтересів більшості громадян країни, і як демократичну участь різноманітних соціальних груп у процесі підготовки до прийняття владних рішень, і як процес узгодження інтересів громади і влади при виробленні та реалізації політичних рішень стосовно внутрішнього соціально-економічного середовища та зовнішнього політичного курсу, і як сукупність інститутів, цінностей, правил, норм, процедур та практик взаємодії політичних суб'єктів, і як зіткнення альтернативних ідей, теорій і практик щодо розв'язання суспільно значущих проблем тощо. Акторами публічної політики є органи державної влади та місцевого самоврядування, суб'єкти громадянського суспільства, представники бізнес-структур, представники наукового співтовариства, засоби масової інформації.

Раціональний виборець – це індивід, який, приймаючи рішення про участь у голосуванні, орієнтується на співвідношення своїх очікуваних вигід і витрат.

Рейтингування – це метод зіставлення альтернатив, що базується на присвоєнні кожному з варіантів порядкового або числового показника, який би відображав його важливість; використовується в деяких правилах голосування.

Ризики проєкти – це ймовірний рівень втрат організацією частини своїх ресурсів або поява додаткових витрат під час реалізації проєкту.

Рівень життя – визначається рівнем відповідності національному соціальному стандарту – споживчому кошику, тобто вартості основних матеріальних і духовних благ, необхідних для нормальних умов існування людини у конкретно-історичний проміжок часу. Розрахунковий набір асортименту товарів, який характеризує типовий рівень і структуру місячного або річного споживання людини чи сім'ї, використовується для розрахунку мінімального споживчого бюджету (т. зв. прожиткового мінімуму), виходячи з вартості споживчого кошика у діючих цінах. Споживчий кошик слугує базою для порівняння розрахункових і реальних рівнів споживання населення.

Рівень життя – характеризується такими показниками: споживчий кошик, середня заробітна плата, різниця в доходах, тривалість життя, рівень освіти, структура споживання продуктів харчування, розвиток сфери послуг, забезпеченість житлом, стан навколишнього середовища, ступінь реалізації прав людини.

- Рівень життя* – це рівень добробуту населення, споживання благ і послуг, сукупність умов і показників, що характеризують міру задоволення основних життєвих потреб людей.
- Рівень життя населення* – це рівень забезпеченості населення необхідними матеріальними благами і послугами.
- Середовище проєкту* – це зовнішні та внутрішні чинники впливу на його підготовку і реалізацію.
- Склад державних фінансів* – бюджети держави; централізовані й децентралізовані фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності; державний кредит; державне особисте і майнове страхування.
- Соціальна безпека* – це стан суспільства, за якого мінімізується вплив соціальних ризиків на рівень та характеристики добробуту окремих його членів.
- Соціальна діагностика* – здійснюється за допомогою певного діагностичного інструментарію, що, в переважній більшості, є сукупністю різних соціологічних та статистичних методів.
- Соціальна діагностика* – це визначення соціальних проблем та їх причин, котрі створюють складні життєві ситуації для індивіда, сім'ї, окремих груп.
- Соціальна діагностика* – це процес наукового виявлення та вивчення причинно-наслідкових зв'язків і взаємостосунків у суспільстві, що характеризують його соціально-економічний, культурно-правовий, морально-психологічний, медико-біологічний та санітарно-екологічного стану.
- Соціальна допомога* – це елемент соціального захисту, спрямований на підтримку добробуту громадян, які опинились під дією соціального ризику, незалежно від їх трудової діяльності на принципах перерозподілу коштів між поколіннями.
- Соціальна ефективність* – відбиває зміни рівня життя населення, тобто соціальний ефект у динаміці.
- Соціальна ефективність* – це відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства, інтересам окремої людини.
- Соціальна політика* – це система правових, організаційних, регулятивно-контрольних заходів держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту населення, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності у країні.
- Соціальна програма* – це розділ державних планів економічного та соціального розвитку, який визначає основні цілі та завдання, які належать до соціальної сфери та які мають бути виконані в запланований період, а також головні засоби та шляхи їх здійснення;

сукупність, система соціальних заходів, спрямованих на вирішення певної соціальної проблеми.

Соціальна справедливість – це одна з найважливіших цінностей життя суспільства, що передбачає урівноваженість прав і обов'язків громадян, а також інтересів суспільства, колективу і окремої особи; це наявність рівних можливостей для реалізації своїх здібностей і задоволення соціально-економічних потреб окремими індивідами, трудовими колективами, соціальними верствами і групами залежно від рівня розвитку технологічного способу виробництва (передусім від продуктивних сил).

Соціальна сфера – охоплює економічні об'єкти, процеси і види економічної діяльності, які стосуються способу, рівня та якості життя людей, споживання ними матеріальних і духовних благ, задоволення кінцевих запитів і потреб окремої людини, сім'ї, колективів, груп, суспільства у цілому.

Соціальна сфера – це область економіки, яка безпосередньо пов'язана із соціальними явищами.

Соціальна сфера – це підсистема національної економіки, де явища, процеси, види діяльності й об'єкти пов'язані із забезпеченням життєдіяльності суспільства й людини, задоволенням їхніх потреб і реалізацією інтересів. Це своєрідна система, яка включає три великі блоки, кожен з яких є відносно самостійною підсистемою (соціальна структура суспільства як диференціація людей /соціальні групи/ та відносини між ними; соціальна інфраструктура як сукупність галузей, що обслуговують людину і сприяють відтворенню її нормальної життєдіяльності; умови праці людини, її побут, дозвілля, здоров'я, можливості вибору професії, місця проживання, доступу до цінностей, забезпечення прав і свобод особистості).

Соціальна сфера – це сукупність галузей, підприємств, організацій (освіта, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, фізкультура, громадське харчування, комунальне обслуговування, пасажирський транспорт, зв'язок), які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб та рівень життя людей, їх добробут, споживання.

Соціальна сфера – це сукупність різних видів, функцій і організаційних форм соціальної діяльності, спільною метою яких є: охорона здоров'я і життя людей; покращення їх житлових і побутових умов; надання їм рівних прав і можливостей для отримання освіти, підходящої роботи і справедливої оплати праці; залучення до сучасних засобів соціокультурного розвитку; матеріально забезпечена і гідна старість шляхом створення і доведення до споживачів відповідних соціальних гарантій, продуктів і послуг.

Соціальна сфера – це узагальнююче соціально-економічне та політико-правове поняття, яке розглядається як середовище, в якому розгортаються взаємообумовлені процеси життєдіяльності соціуму, які визначають стан життєзабезпечення населення.

Соціальне замовлення – це комплекс організаційно-правових заходів, які спрямовані на вирішення соціальної проблеми у межах окремої адміністративно-територіальної одиниці, який здійснюється некомерційними організаціями за рахунок коштів бюджету та інших джерел на основі соціального контракту з органами державної влади чи місцевого самоврядування. При цьому вирішення соціальних проблем здійснюється, як правило, за допомогою цільових соціальних програм (соціальних проєктів), а виконавець соціального замовлення визначається на конкурсній основі.

Соціальне обслуговування – це система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальне проєктування – це науково-теоретична і одночасно практична діяльність по створенню проєктів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їх соціальних якостей і властивостей.

Соціальне страхування – це елемент соціального захисту, спрямований на гарантування певного рівня добробуту громадян у разі настання страхового випадку під дією соціального ризику на принципах страхового резервування коштів приватних осіб.

Соціальне страхування – це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної або часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел.

Соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності – це самостійний вид загальнообов'язкового державного соціального страхування, за допомогою якого здійснюється соціальний захист, охорона життя та здоров'я громадян у процесі їх трудової діяльності.

Соціальний вииграш – це сума приватного виграшу та зовнішньої вигоди від виробництва суспільних товарів і послуг.

Соціальний ефект – характеризує рівень задоволеності населення якістю життя.

Соціальний захист – це діяльність держави, яка спрямована на формування вільного розвитку особистості (фізичне, розумове і моральне самовдосконалення людини), надання можливості для самовизначення індивіда, на створення умов, які забезпечують достойний рівень життя населення країни.

- Соціальний захист* – це система державних заходів щодо забезпечення стабільного матеріального і соціального становища громадян. Соціальний захист працездатного населення здійснюється за такими напрямками: заходи держави щодо кваліфікаційної підготовки громадян; заходи, що забезпечують можливість реалізації здібностей кожного під час трудової та виробничої діяльності і сам процес такої діяльності; заходи, спрямовані на створення нових робочих місць і підтримку працівників, які втратили роботу.
- Соціальний захист* – це сукупність елементів державної політики, спрямованих на протидію соціальним ризикам та забезпечення певного рівня добробуту для кожного члена суспільства.
- Соціальні витрати* – складаються з витрат приватних осіб і зовнішніх витрат, які пов'язані з відволіканням ресурсів від інших можливостей.
- Соціальні гарантії* – це зобов'язання держави перед населенням щодо формування їхніх доходів, умов забезпечення певними благами, робочими місцями. Соціальні гарантії покликані виконувати у суспільстві певні функції, які, в основному, зводяться до: матеріального забезпечення тих індивідів, які з об'єктивних причин не можуть зробити це самостійно; реалізації різних форм соціального захисту стосовно безробітних – тимчасово незайнятих осіб; створення умов для відтворення трудових ресурсів через освітньо-професійну підготовку, медичне обслуговування, культурно-духовне виховання тощо. Реалізація функцій соціальних гарантій відбувається шляхом підтримки соціальної сфери.
- Соціальні гарантії* – це мінімальні нормативи добробуту, які гарантують для населення визнаний суспільством рівень споживання.
- Соціальні гарантії* – це система обов'язків держави перед громадянами стосовно задоволення їхніх соціальних потреб.
- Соціальні ініціативи* – це діяльність різних організацій, об'єднаних ідеєю соціальної активності, турботи про навколишній світ і перетворення його засобами соціальних проєктів.
- Соціальні норми і нормативи* – це показники необхідного споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг та забезпечення освітніми, медичними, житлово-комунальними, соціально-культурними послугами.
- Соціальні послуги* – це елемент соціального захисту, призначений для відновлення або підтримання нормальної життєдіяльності соціально вразливих категорій населення, які постраждали від дії соціальних ризиків.
- Соціальні проєкти* – можуть бути спрямовані на: створення умов для розвитку соціальності суб'єкта (особистості, групи); самореалізації особистості в основних сферах її життєдіяльності; забезпечення сприятливих умов для соціалізації особистості в різних сферах соціального середовища; вирішення чи мінімізацію несприятливих умов соціалізації особистості.

- Соціальні проєкти* – це особлива форма організації діяльності, що сприяє досягненню соціально значущого результату.
- Соціальні ризики* – це ймовірні події, які породжуються об'єктивними соціально-значимими причинами і призводять до втрати заробітку особи, зниження доходів нижче прожиткового мінімуму, необхідності медичної допомоги та інших соціальних послугах.
- Соціальні ризики* – це міра очікуваного наслідку певного явища, настання якого пов'язано із вірогідністю втрати або обмеження економічної самостійності та соціального благополуччя людини.
- Соціальні ризики* – це непередбачувані небажані випадки в житті членів суспільства, які тягнуть за собою падіння їх доходів та добробуту.
- Соціальні ризики нетрадиційні* – це підтримка сімей з дітьми, виховання та освіта дітей, догляд за хворими дітьми і батьками, допомога на будівництво і утримання житла, грошова підтримка матері на період перерваної професійної освіти з розрахунку до п'яти років на кожну дитину, бідність тощо. В Україні нетрадиційні соціальні ризики регулюються Законом України «Про соціальні послуги». До таких життєвих випадків, що надають право на соціальну допомогу, належать інвалідність, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, малозабезпеченість тощо.
- Соціальні ризики традиційні* – це ризики втрати або зменшення доходу внаслідок об'єктивних обставин: хвороби, безробіття, старості, трудового каліцтва, професійного захворювання, утримання дітей, вагітності та пологів, інвалідності, втрати годувальника. Вони є типовими і мають найвищий коефіцієнт вірогідності у житті кожної людини. Їх враховують при наданні соціальних виплат через систему соціального страхування. В Україні традиційні ризики відображені в Законі України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.
- Соціально-економічна ефективність* – показує економічну ефективність інвестиційних вкладень у соціальну сферу з урахуванням досягнутого соціального ефекту.
- Соціальну справедливість* – зіставляють із *соціальною рівністю*, тому у цьому контексті соціальна справедливість розуміється як міра рівності й нерівності в розподілі матеріальних і духовних благ у суспільстві, статусів і влади, а також у рівні життя різних груп суспільства.
- Специфічний податок* – це податок, що сплачується з кожної одиниці товару у вигляді фіксованої суми.
- Споживчий кошук* – це асортимент продукції, який характеризує типовий рівень і структуру споживання людини упродовж певного проміжку часу; це вартість основних матеріальних і нематеріальних благ, необхідних для нормальних умов існування людини певної країни в конкретний історичний період часу.
- Способи реалізації соціальної політики держави* – це система соціального захисту та соціальних гарантій.

- Справедливість* (К. Поппер) – це рівний розподіл тягаря громадянства, тобто тих обмежень свободи, які необхідні для суспільного життя; рівність громадян перед законом, за умови, що закони не підтримують і не засуджують окремих громадян, групи чи класи; безсторонність правосуддя; рівне користування перевагами (а не лише обмеженнями), які держава може запропонувати громадянам.
- Суспільне благо* – це особливий товар чи послуга, які володіють властивостями неконкурентності в споживанні та невиключеності із споживання.
- Суспільне благо* – це термін, що використовувався в доіндустріальні часи для визначення певних аспектів середовища. Люди називали суспільними ті частини середовища, щодо яких засноване на звичаї право вимагало певних форм поваги спільноти. Люди називали суспільною ту частину середовища, яка знаходилась за межами їхнього власного житла і поза їхніми володіннями, але можливість використання якої закріплювалася ними — не для виробництва продуктів споживання, а для життєзабезпечення своїх господарств.
- Суспільне благо* – це товар або послуга, при наданні яких одному індивіду вони стають доступними й іншим без додаткових витрат (словник сучасної економічної теорії Макміллана). Для суспільних благ характерним є неконкурентне споживання.
- Суспільний вибір* – це напрям економіки, що за допомогою спеціального інструментарію вивчає процес прийняття політичних рішень у його зв'язку з економікою.
- Суспільний сектор ринкової економіки* – це сукупність ресурсів (державна власність, податки, державний бюджет, програми суспільних витрат і соціальних допомог тощо), які знаходяться у безпосередньому розпорядженні держави і використовуються нею як специфічним суб'єктом економічної активності.
- Суспільні блага* – характеризуються двома властивостями: невивірковістю (або неподільністю) та невиключенням у споживанні на відміну від приватних благ, які характеризуються принципом виключення і суперництвом при їх споживанні.
- Суспільні, або державні, блага* – це товари й послуги спільного (колективного) користування, на які поширюється дія принципу невиключення та відсутнє суперництво (Ш. Бланкарт). Суспільні блага він поділяє на чисті, платні і загальнодоступні.
- Сфера дії податку* – це частина надлишку споживача і надлишку виробника, що підпадають під вплив введеного податку.
- Тендер* – це конкурсний відбір найкращої пропозиції виробництва суспільного блага на попередньо сформульованих вимогах.
- Теорема децентралізації* – стверджує, що місцева адміністрація спроможна краще задовольняти попит населення на локальні суспільні блага, ніж це зможе зробити центральний уряд.

Теорема Ерроу про неможливість (парадокс Ерроу, теорема Ерроу про диктатуру) – це теорема «про неможливість демократії» як «колективного вибору», яку інакше називають «теоремою про неминучість диктатора». Сформульована американським економістом Кеннетом Ерроу у 1951 р. Її сутність полягає у такому: у рамках ординалістського підходу немає методу об'єднання індивідуальних переваг для трьох і більше альтернатив, який задовольняв би деяким цілком справедливим умовам і завжди давав би логічно несуперечливий результат. Ординалістський підхід ґрунтується на тому, що переваги індивідуума щодо запропонованих до вибору альтернатив не можуть вимірюватися кількісно, а лише якісно, тобто одна альтернатива гірша чи краща за іншу.

Теорія суспільного вибору – це економічний аналіз процесів прийняття політичних рішень. Теорія суспільного вибору аналізує широке коло питань політичного життя країни, зокрема механізм прийняття рішень політиками (парламентом, урядом) стосовно виробництва суспільних благ, оподаткування, процедури ухвалення колективних рішень, лобізму тощо.

Теорія суспільного добробуту – це галузь економічної науки, що досліджує умови, за яких стан членів суспільства може бути покращений порівняно з вихідним.

Типи трансакційних витрат – (К. Менар): витрати виділення (зумовлені різницею у технологіях), інформаційні витрати (складаються із витрат кодування та передачі інформації, її розшифрування, витрат на вивчення і засвоєння інформаційних систем), витрати на масштаб (зумовлені існуванням системи безособового обміну, яка потребує витрат на спеціалізовану систему забезпечення виконання угод і контрактів), витрати на опортуністичну поведінку (на покарання порушника ринкових угод); (Д. Норт): витрати на вимірювання цінних атрибутів того, що обмінюється; витрати на захист прав; витрати на нагляд за дотриманням угод і забезпеченням їх виконання.

Тіньова економіка – це частина господарської діяльності в межах національної економіки, яка не фіксується офіційною статистикою.

Товари і послуги суспільного користування – це такі, які приватні виробники не хочуть або не можуть виробляти з причин, по-перше, неможливості взяти плату за товар або послугу від усіх, хто ними користується; по-друге, тривалим терміном окупності витрат. Товарами і послугами суспільного користування є будівництво й обслуговування трубопроводів, національна оборона і внутрішня безпека населення, послуги освіти, медицини, культури, крупні наукові дослідження тощо. Частина їх є природними монополіями.

Транзитивність – це порівняльна властивість, що є важливою при виборі з-поміж трьох і більше альтернатив; означає, що якщо перший варіант ліпший за другий, а другий – за третій, то перший варіант також є кращим і в порівнянні з третім.

- Трансакційні витрати* – це витрати, що виникають при здійсненні трансакцій та складаються з витрат ресурсів і витрат часу на укладання угоди, а також з витрат, що виникають внаслідок укладення неповної або неефективної угоди.
- Трансакційні витрати* – це особливі витрати, що виникають під час ведення переговорів, укладання контракту та контролю його виконання.
- Трансакційні витрати (transaction cost)* – включають витрати, пов'язані з пошуком необхідної інформації про ціни та якість товарів,; витрати, пов'язані з веденням переговорів, оформленням контрактів та укладенням угод, контролем за їх виконанням і юридичним захистом прав власника у разі їх порушення.
- Трансферти населенню (поточні трансферти)* – це виплата громадянам соціальної та матеріальної допомоги, а також надбавок, доплат та компенсацій у натуральному вигляді, що здійснюється, перш за все, для збільшення їх доходу. Такі платежі можуть бути спрямовані на збільшення доходу певної сім'ї чи особи або на компенсування певних видів витрат або втрат – наприклад, придбання продуктів харчування, оплату житлово-комунальних послуг чи проїзду у транспорті, придбання твердого чи рідкого побутового палива тощо. До цієї категорії належить соціальна допомога інвалідам, багатодітним сім'ям, стипендії, пенсії, путівки для оздоровлення чи лікування та інше.
- Управління проектом* – це діяльність, спрямована на реалізацію проекту з максимально можливою ефективністю при заданих обмеженнях щодо часу, коштів (ресурсів) і якості кінцевих результатів.
- Управління проектом* – це процес керівництва й координації людськими та матеріальними ресурсами протягом життєвого циклу проекту шляхом застосування сучасних методів і технік управління та мінімізації ризиків для досягнення визначених у проекті результатів.
- Утилітарний* (основоположник Дж. Бентам) підхід до розподілу благ – розглядає суспільний добробут як суму добробуту окремих членів суспільства. Принцип перерозподілу доходів ґрунтується на припущенні про спадну граничну корисність: для заможних членів суспільства корисність одиниці вилученого доходу спадає меншою мірою, ніж зростає корисність одиниці додаткового доходу для незаможних. У результаті суспільна корисність максимізується, Парето-ефективність досягається за більш рівномірного розподілу доходів.
- Ухилення від оподаткування* – це протиправна діяльність, пов'язана із приховуванням доходів, що підлягають оподаткуванню, інформації, зловживання пільгами.
- Фільтрація* – це дії гравця, який володіє меншою кількістю інформації, спрямовані на те, щоб протилежна сторона прояснила свої наміри чи поведінку.
- Фінанси* – це узагальнюючий економічний термін, що означає як грошові кошти, фінансові ресурси, що розглядаються в їх створенні та рухові,

розподіл і використання, так і економічні відносини, зумовлені взаємними розрахунками між господарськими суб'єктами, рухом грошових коштів, грошовим обігом, використанням грошей. Фінанси охоплюють сукупність всіх видів грошових коштів у всьому різноманітті форм їх існування і рухові. Інакше поняття «фінанси» можна визначити як кошти і фонди в найрізноманітніших видах і формах їх існування і руху (гроші, цінні папери, валюта та ін.).

Фінансове обґрунтування проєкту – має містити базові розрахунки необхідних коштів, фіксувати їх джерела.

Фінансові регулятори – це процеси розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів, грошових коштів, цінового регулювання. Ціни, податки, мита, пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківські кредитний і депозитний відсотки, тарифи і облікові ставки – все це складові елементи фінансового механізму.

Фінансові ресурси держави – включають 1) фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні органів державного управління: ресурси державного бюджету; ресурси місцевих бюджетів; цільові державні фонди; фінансові ресурси державних фінансових інституцій (національного банку, державних страхових органів, державних кредитних установ); 2) фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні господарських підприємств, установ і організацій різних форм власності та видів діяльності; 3) фінансові ресурси, що перебувають у розпорядженні населення (вклади, заощадження, депозити).

Фінансування соціальної сфери – здійснюється з таких джерел: 1) державний бюджет, що включає: державний бюджет; бюджети місцевого самоврядування; 2) державні позабюджетні фонди: Пенсійний фонд України; фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування; 3) недержавні джерела фінансування: приватні і суспільні благодійні фонди, кошти міжнародних, конфесійних та інших організацій.

Чинники внутрішнього середовища проєкту – це стиль керування, відносини між учасниками проєктної команди, професіоналізм цієї команди, засоби комунікації.

Чинники зовнішнього середовища проєкту – а) політичні (політична підтримка проєкту державою, міжнаціональні та міждержавні відносини); б) економічні (рівень оподаткування, страхові гарантії, умови підприємницької діяльності та регулювання цін, рівень інфляції, стабільність національної валюти тощо); в) суспільні (умови й рівень життя населення, рівень освіти, соціальні гарантії та пільги, свобода слова, рівень розвитку місцевого самоврядування тощо); г) правові (стабільність законодавства, дотримання прав людини тощо); д) науково-технічні (рівень розвитку фундаментальних і прикладних наук, інформаційних і промислових технологій, транспортної інфраструктури, зв'язку, телекомунікацій тощо); е) культурні (рівень

освіченості населення, релігійна ситуація, історико-культурні традиції тощо); є) природні (кліматичні умови, природні ресурси, стан навколишнього середовища тощо).

Чисте приватне благо – це товар або послуга, які можна розділити серед людей так, що іншим від цього не буде жодної вигоди або втрати. Чисте приватне благо приносить корисність тільки покупцеві цього блага. Кожна одиниця чистого приватного блага може бути продана за певною ціною.

Чисті суспільні блага – мають такі специфічні характеристики: а) споживання блага не зменшує його кількості, яка є доступною для споживання іншими; б) неможливо заборони іншим споживачам користуватися суспільним благом; в) з'являються стимули до приховування реальної економічної зацікавленості у благові і не несення за нього своєї долі витрат (Л. Туроу).

«Чорна дірка державного регулювання» – це ситуація, коли лєвова частка економічних ресурсів буде використовуватися з метою гонитви за отриманням політичної ренти, причому формальний показник, що є об'єктом боротьби (наприклад, ставка імпортного тарифу), залишиться незмінним.

Якість життя населення – це ступінь задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб людини.

ОРИЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Парето-оптимум – означає, що:

- а) існує нерівномірний розподіл інформації про товар між сторонами угоди;
- б) існує ситуація, коли одним учасникам ринку доступна важлива інформація, а іншим зацікавленим особам – ні;
- а) ресурси розподілені оптимально, якщо ніхто не може покращити свого становища, не погіршуючи становища іншого;
- г) частина вигод або витрат, отриманих від будь-якої діяльності або фактором виробництва, дістається стороннім особам.

2. Соціальна сфера – це:

- а) область економіки, яка безпосередньо пов'язана із соціальними явищами;
- б) сукупність галузей, підприємств, організацій, які безпосередньо пов'язані і визначають спосіб та рівень життя людей, їх добробут, споживання;
- в) економічні об'єкти, процеси і види економічної діяльності, які стосуються способу, рівня та якості життя людей, споживання ними матеріальних і духовних благ, задоволення кінцевих запитів і потреб окремої людини, сім'ї, колективів, груп, суспільства у цілому;
- г) всі відповіді правильні.

3. Чисті суспільні блага мають ознаки:

- а) відсутні виключення і суперництво;
- б) відсутнє виключення і наявне суперництво;
- в) наявне виключення і відсутнє суперництво;
- г) наявні виключення і суперництво.

4. Суспільний сектор ринкової економіки представляє собою:

- а) сукупність інституційних одиниць, які мають подібні інтереси, функції та джерела фінансування, що обумовлює подібність їхньої економічної поведінки
- б) сукупність ресурсів, які знаходяться у безпосередньому розпорядженні держави і використовуються нею як специфічним суб'єктом економічної активності;
- в) сукупність інституційних одиниць, основною діяльністю яких є виробництво ринкових товарів або надання нефінансових послуг;
- г) об'єднання юридичних осіб, для яких основною діяльністю є виконання функцій законодавчої, виконавчої або судової влади стосовно інших інституційних одиниць в межах певної території.

5. Соціальний проєкт – це:

- а) особлива форма організації діяльності, що сприяє досягненню соціально значущого результату у встановлені терміни за допомогою заздалегідь визначеної послідовності і способів дій;

б) проект, який пов'язаний з вирішенням проблем людини, сім'ї, суспільства;

в) сконструйоване ініціатором проекту соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в зміненому середовищі матеріальної або духовної цінності, вплив якого на людей визнається позитивним за своїм соціальним значенням;

г) всі відповіді правильні.

6. Фінансування соціального захисту населення здійснюється з таких джерел:

а) державний бюджет;

б) державні позабюджетні фонди;

в) недержавні джерела фінансування;

г) всі відповіді правильні.

7. До школи суспільного вибору належать такі вчені:

а) Коуз, Норт, Вільямсон;

б) Б'юкенен, Олсон, Нісканен;

в) Фрідмен, Хайек, Мельтцер;

г) Веблен, Мітчелл, Коммонс.

8. Гнучкість податку припускає, що податок:

а) не пов'язаний з необхідністю цільового використання;

б) є пропорційним або прогресивним;

в) здатний адекватно реагувати на динаміку макроекономічних процесів;

г) правильна відповідь відсутня.

9. Учать у державно-приватному партнерстві є вигідною для приватних компаній, оскільки всі можливі ризики повністю захищені державою:

а) так; б) ні.

10. «Провали» держави – це випадки, коли держава не у змозі забезпечити ефективний розподіл і використання приватних ресурсів:

а) так; б) ні.

11. Теорія суспільного вибору демонструє, що державне втручання у соціально-економічну сферу гарантує досягнення Парето-оптимального стану:

а) так; б) ні.

12. Чим більшою є частка голосів членів групи для схвалення одного з варіантів, що винесені на голосування, тим, за інших рівних умов:

а) більшими є як внутрішні, так і зовнішні витрати прийняття колективного рішення;

б) меншими є як внутрішні, так і зовнішні витрати прийняття колективного рішення;

в) більшими є внутрішні і меншими є зовнішні витрати прийняття колективного рішення;

г) меншими є внутрішні і більшими є зовнішні витрати прийняття колективного рішення;

д) правильна відповідь відсутня.

13. Яке твердження не належить до формальних умов теореми

Ерроу:

а) суспільний вибір є транзитивним;

б) суспільний вибір відображає смаки і вподобання тільки одного члена суспільства;

в) суспільний вибір між двома альтернативами не пов'язаний з перевагами відносно третьої сторони;

г) суспільний вибір між двома альтернативами завжди має бути досягнутий;

д) всі відповіді правильні.

14. Метод голосування надає однозначне та справедливе рішення лише в тому випадку, коли:

а) число можливих альтернатив дорівнює двом ($2=M$);

б) експерти групи мають однакові компетентності в оцінюванні альтернатив;

в) голосування ґрунтується на індивідуальних перевагах експертів щодо альтернатив;

г) правильні відповіді а) і б).

д) правильна відповідь відсутня.

15. Опитування виборців з метою передбачення результату майбутніх виборів вважатимуться політико-економічним експериментом:

а) так;

б) ні.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Суспільні блага, їх ознаки і класифікація.
2. Виробництво та надання суспільних благ.
3. Дилема «ефективність-справедливість»: сутність, значення.
4. Критерії ефективності. Парето-ефективність.
5. Принцип компенсації та «правило Калдора-Хікса».
6. Державно-приватне партнерство у виробництві і наданні суспільних благ.
7. Проблема «безквиткового пасажира».
8. Нерівність і перерозподіл. Витрати перерозподілу.
9. Теорії справедливості і функції суспільного добробуту.
10. Принцип «другого кращого» та його застосування.
11. Особливості попиту на суспільні блага та особливості пропозиції суспільних благ.
12. Суб'єкти державно-приватного-партнерства, їхні інтереси.
13. Сучасні політичні системи: парламентська і президентська політичні системи, їх спільні та відмінні риси.
14. Теорія суспільного вибору. Прийняття колективних рішень. Суспільний вибір в умовах прямої та представницької демократії.
15. Теорема про медіанного виборця.
16. Теорема Ерроу про неможливість.
17. Групи спеціальних інтересів і погоня за рентою.
18. «Провали» (фіаско) держави (уряду).
19. Політичний процес.
20. Економічна теорія бюрократії.
21. Модель бюрократії Вільяма Нісканена.
22. Політична демократія: прояви слабкості.
23. Контрактація і квазіринки.
24. Логролінг і лобіювання.
25. Парадокс Кондорсе (парадокс голосування).
26. Публічні фінанси в демократичному суспільстві. Джерела доходів суспільного сектору економіки.
27. Місце податків у формуванні бюджетів різних рівнів. Податки і збори, їх ознаки. Види податків.
28. Податкові теорії: теорія обміну, класична теорія податків, теорія податку як жертви, теорія задоволення колективних потреб.
29. Податковий тягар. Переміщення податкового тягаря.
30. Оптимальне оподаткування. Правило Рамсея і правило Корлетта–Хейга.
31. Парето-оптимальні податкові структури.
32. Принципи оподаткування: класичні принципи оподаткування А. Сміта.
33. Принципи оподаткування: принципи оподаткування А. Вагнера.
34. Принципи оподаткування: принципи оподаткування Дж. Ю. Стігліца.
35. Критерії оцінки податкової системи.

36. Проблема ухилення від податків.
37. Цілі і обмеження державної податкової політики.
38. Фактори зростання суспільних витрат.
39. Державні видатки: сутність, види, принципи.
40. Переміщення вигод і спотворюючий вплив програм державних видатків.
41. Ефективність суспільних витрат.
42. Реальні і грошові екстерналії.
43. Державне страхування. Взаємозв'язок соціальної допомоги, державного і приватного страхування.
44. Сфери дії програм державних видатків
45. Соціальна допомога та соціальне страхування.
46. Оцінка витрат і результатів: критерії та види аналізу.
47. Соціальна ставка дисконтування.
48. Моделі пенсійного забезпечення: солідарна та накопичувальна.
49. Децентралізація і функції держави.
50. Теорема про децентралізацію. Гіпотеза Ч. Тібу.
51. Масштаби виробництва локальних суспільних благ.
52. Міжбюджетні трансферти і «ефект липучки».
53. Попит на суспільні блага і бюджетна децентралізація.
54. Доходи і видатки місцевих бюджетів.
55. Бюджетні гранти.
56. Місцеві податки як джерело самостійності місцевих бюджетів.
57. Економічний механізм охорони навколишнього середовища: платежі за забруднення навколишнього середовища.
58. Економічний механізм охорони навколишнього середовища: еколого-економічні показники природоохоронної діяльності.
59. Економічний механізм охорони навколишнього середовища: стимулювання охорони навколишнього природного середовища за допомогою податкових методів.
60. Державне регулювання природоохоронної діяльності: формування ринку екологічних робіт, товарів і послуг.
61. Державне регулювання природоохоронної діяльності: ліцензування та сертифікація в галузі охорони навколишнього середовища.
62. Соціальна сфера: сутність, значення, галузі.
63. Економічні принципи організації медичного обслуговування населення.
64. Природні монополії, їх ефективне функціонування.
65. Концепції розвитку освіти. Якість освіти.
66. Стратегія реформування системи освіти. Відкрита освіта.
67. Асиметрія інформації у сфері медицини.
68. Показники охорони здоров'я та медичних послуг.
69. Показники функціонування мережі освітніх закладів.
70. Реформи ЖКГ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ І РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Азарова І. Б. Управління освоєним обсягом: кейс моніторингу виконання державної цільової програми в медичній сфері. *Економіка України*. 2021. № 6. С. 50–58. URL : http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=471
- Акерлоф Дж. Рынок «лимонов»: неопределенность качества и рыночный механизм. URL : https://igiti.hse.ru/data/413/313/1234/5_1_4Akerl.pdf
- Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежних бачення держави / Пер. з англ. К. : КМ Академія, 2004. 175 с.
- Батищева О. С. До питання сучасних теоретико-методологічних підходів у вивченні державних послуг як суспільних благ. URL : <https://eprints.oa.edu.ua/6812/1/60.pdf>
- Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки. Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка ; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. К. : Либідь, 2000. 654 с.
- Богдан Т. П. Державний борг України: особливості формування та управління в сучасних умовах. *Фінанси України*. 2013. № 1. С. 32–46.
- Васильців В. Г. Сектор інформаційних технологій та його місце і роль у системі економічної безпеки держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.6. С. 300–307.
- Гірник Є. В. Суспільний сектор економіки в параметрах інституцій держави: структурно-теоретичний аналіз. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2016. № 1 (55). С. 161–168.
- Гірник Є. Концептуалізація суспільного сектора економіки в системі економіко-теоретичного знання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка*. 2017. № 3 (192). С. 11–14. URL : https://www.researchgate.net/publication/317657326_PUBLIC_SECTOR_CONCEPTUALIZATION_OF_ECONOMY_IN_SYSTEM_OF_ECONOMIC_AND_THEORETICAL_KNOWLEDGE/fulltext/594791a6aca2722db4a61bb5/PUBLIC-SECTOR-CONCEPTUALIZATION-OF-ECONOMY-IN-SYSTEM-OF-ECONOMIC-AND-THEORETICAL-KNOWLEDGE.pdf
- Горин В. П., Коваль С. Л. Проблеми бюджетного фінансування та перспективи застосування інструментів фандрайзингу у системі вищої освіти України. *Економіка та держава*. 2021. № 8. С. 42–46. URL : <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4991&i=6>
- Гриценко А. А. Методологія дослідження трансформації економічних функцій держави в умовах глобалізації. *Економіка України*. 2021. № 7. С. 5–13. URL : http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=476

Длугопольський О. В. Підходи до оцінки ефективності функціонування суспільного сектору економіки. Економічний аналіз : зб. наук. праць / за ред.: В. А. Дерій. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 15. № 1. С. 43-58.

Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій : монографія. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ, 2011. 632 с.

Длугопольський О. В. Політекономія публічного сектора: західні орієнтири. *Економічна теорія*. 2006. № 2. С. 3–16.

Длугопольський О. В. Світоглядні засади вивчення національної економіки України. *Економіка України*. 2021. № 8. С. 81–84. URL : http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=489

Економічні основи соціальної і соціально-педагогічної роботи : навч.-метод. посіб. для організації семінарських занять та самостійної роботи студ. спец. 231 Соціальна робота / уклад. Т. А. Непокупна. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 64 с.

Журавльова Ю. О. Еволюція наукових поглядів на категорію «суспільні блага». *Причорноморські економічні студії*. Випуск 9–1. 2016. URL : <http://bses.in.ua/journals/2016/9-1-2016/4.pdf>

Задоя А.А., Петруня Ю.Е. Основы экономической теории: Учеб. пособие. М. : Рыбари, 2000. 479 с.

Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2010. № 40. Ст. 524. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#Text>

Іляш О. І., Коліщенко Р. О. Якість державної політики в глобальному середовищі: економічний прорив розвинутих країн і перспективи імплементації в Україні. *Економіка України*. 2021. № 8. С. 38–55. URL : http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=486

Кістерський Л. Л. Передумови формування багатопольярної глобальної економіки. *Економіка України*. 2021. № 8. С. 85–90. URL : http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=490

Краус К. М., Краус Н. М. Ретроспектива і сучасність оподаткування в Україні та за кордоном : монографія. К. : Аграр Медіа Груп, 2019. 420 с.

Краус Н. М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний базис формування та траєкторія розвитку : монографія. К. : Аграр Медіа Груп, 2019. 491 с.

Краус Н. М. Інституціоналізація інноваційної економіки: глобальні та національні тенденції: автореф. дис. ... докт. економ. наук : 08.00.01. К. : Знання, 2017. 40 с.

Краус Н. М., Голубка С. М., Краус К. М. Суспільний сектор в умовах інноватизації та цифровізації економіки України. *Ефективна економіка*. 2019. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7030>

Масгрейв Р. Государственные финансы: теория и практика / Р. Масгрейв, П. Масгрейв ; пер. англ. М. : Бизнес Атлас, 2009. 716 с.

Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін : монографія / за ред. А. Ф. Мельник. Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2009. 528 с.

Мэнкью Н. Г. Принципы экономики. СПб : Питер Ком, 1999. 784 с.

Непокупна Т. А. Ринок праці: вимоги роботодавців до навичок працівників. Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : зб. наук. ст. учасників другої всеукраїнської наук.-практ. конф. / редкол. : С. В. Степаненко (голова ред.) та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2020. 294 с. С. 55–60.

Непокупна Т. А., Годзь О. О. «Ефект зниження» як результат впливу на ринок праці інновацій. Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : збірник наук. ст. учасників регіон. наук.-практ. конф. / редкол. : С. В. Степаненко (голова ред.) та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 40–44.

Непокупна Т. А., Терещенко С. В. Нерівність як фактор бідності населення. Соціально-економічні, політичні та гуманітарні виміри національного та місцевого розвитку : збірник наук. ст. учасників регіон. наук.-практ. конф. / редкол. : С. В. Степаненко (голова ред.) та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. С. 49–52.

Непокупна Т. А., Шевченко Б. О. Трансформація державного управління на основі партнерства влади, бізнесу і суспільства. *Social and economic changes of contemporary society. Monograph*. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2017; pp. 312 (с. 181–187).

Непокупна Т. А., Шевченко Б. О. Фактори формування людського потенціалу інноваційної економіки. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 48–53.

Непокупна Т. А. Вища освіта як суспільне благо: суперечності та проблеми. *Соціальна економіка*. 2005. № 3–4. С. 90–98.

Непокупна Т. А. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та семінарських занять з навчальної дисципліни «Економіка та управління соціальною сферою територіальних громад» (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки; спеціальність 051 Економіка; освітній рівень «Магістр») для студентів денної та заочної форми навчання / Тетяна Андріївна Непокупна. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. 76 с.

Непокупна Т. А. Проблеми формування ефективного механізму функціонування соціальної сфери (деякі аспекти). *Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців*. Науки: економіка, політологія, історія. 2007. №11 (31). С. 21–29.

Непокупна Т. А. Соціалізуюча роль держави у сучасній економіці. *Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців*. Науки: економіка, політологія, історія. 2006. № 7 (27). С. 3–11.

Непокупна Т. А. Суспільні блага як продукт соціальної сфери: трансформація тлумачень категорій і понять. Сучасні трансформації національного та місцевого розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Л. І. Яковенко. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. С. 35–50.

Непокупна Т. А. Теоретичний аналіз визначення сутності соціальної сфери. *Науковий вісник. Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців*. Науки: економіка, політологія, історія. 2005. № 6 (18). С. 24–31.

Непокупна Т. А., Степаненко С. В. Комерціалізація наукового знання: суперечності традиційних уявлень і ультраліберального мейнстріму. Сучасні трансформації національного та місцевого розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Л. І. Яковенко. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. С. 162–171.

Олсон М. Логіка колективної дії. Суспільні блага і теорія груп / Пер. з англ. К. : Лібра, 2004. 272 с. URL: https://socioline.ru/files/5/39/olson_m._logika_kollektivnyh_deystviy.pdf

Осецький В. Л. Господарський менталітет як чинник розвитку інституційного середовища. Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Економіка, 2013. № 153. С. 75-79. URL: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2013/153-12/17>

Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. / Перекл. з англ. О. Коваленка. К. : Основи, 1994. 444 с.

Про оцінку ефективності бюджетних програм державного бюджету. Порядок здійснення оцінки ефективності бюджетних програм головними розпорядниками коштів державного бюджету. Наказ Міністерства фінансів України від 19 травня 2020 року № 223. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0646-20#Text>

Про затвердження звіту про виконання обласного бюджету за 2020 рік. Полтавська обласна рада. URL : <https://oblrada-pl.gov.ua/doc/doc/132>; URL : <https://oblrada-pl.gov.ua/sites/default/files/field/docs/49.pdf>

Приходько С. М., Непокупна Т. А. Моделі електоральної поведінки в сучасному суспільстві. *Гілея*: науковий збірник. 2018. Вип. 139. С. 290–295.

Радько П. Г., Приходько С. М., Непокупна Т. А. Вступ до публічної політики : навч. посіб. / П. Г. Радько, С. М. Приходько, Т. А. Непокупна ; ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2-ге вид., перероб. і доп. Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. 177 с.

Радіонов Ю. Д. Теорія виробництва і надання суспільних благ. URL : http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/11_2017ua/31.pdf

Річний звіт про виконання Державного бюджету України за 2020 рік. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2020-rik>

Романюк С. А. Соціальна політика: питання сучасної концептуалізації інституціоналізму. *Демографія та соціальна економіка*, 2020, № 4(42). С. 120–142. URL : <https://dse.org.ua/arhcive/42/8.pdf>

Серебрянський Д. М., Вдовиченко А. М., Зубрицький А. І. Оцінювання рівня та ефективності перерозподілу ВВП через публічний сектор економіки України. *Фінанси України*. 2013. № 4. С. 45–57.

Соціальна політика в Україні : навч.-метод. посіб. для організації семінарських занять та самостійної роботи студ. спец. 231 Соціальна робота / уклад. Т. А. Непокупна. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2021. 165 с.

Стиглиц Дж. Ю. Экономика государственного сектора / Пер. с англ. М. : Изд-во МГУ : ИНФРА-М, 1997. 720 с.

Управління державними доходами і видатками: навч. посіб. [Електронний ресурс] / [Б. С. Малиняк, В. С. Толуб'як, В. П. Горин, В. В. Письменний] ; за ред. Б. С. Малиняка. Тернопіль : Астон, 2015. 154 с. URL :

<http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/26747/1/Навчальний%20посібник%20-%20Управління%20державними%20доходами%20і%20видатками%20-%202015.pdf>

Федірко Н. В., Єфремов Д. П. Електронний текст лекцій науки «Економіка суспільного сектору». К. : КНЕУ, 2014. 140 с. URL : http://feu.kneu.edu.ua/ua/depts4/k_makroekonomiky_ta_derzhavnogo_upravlinnja/disciplines_of_bachelor_level_mdu/econom_publ_sector/

Цілі Сталого Розвитку: Україна : Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.

Шаров О. М. Держава і ринок в умовах сучасної глобалізації: боротьба протилежностей чи синергія взаємодії? *Економіка України*. 2021. № 7. С. 41–53. URL : http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=479

Штулер І. Ю. Еволюція теорій економічного розвитку у сучасному вимірі знань. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 216–219.

Штурба А. Ю. Структура суспільного сектору та визначеність публічно-приватного партнерства. *Економіка і управління*. 2016. № 1. С. 16–22.

Чальцева О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика : монографія. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с. URL : http://idpnan.org.ua/files/chaltseva-o.m.-publichna-politika-teoretichniy-vimir-i-suchasna-praktika_-_d_.pdf

Чухно А. А., Юхименко П. І., Леоненко П. М. Сучасні економічні теорії: Підручник / За ред. А. А. Чухна. К.: Знання, 2007. 878 с. URL : https://pidru4niki.com/1781040944026/politekonomiya/suchasni_ekonomichni_teoriyi

Hindriks J., Myles G. D. Intermediate public economics. Ch. 14. The MIT Press. 2006. 588 p. Retrieved from: <http://jaimedv.com/eco/3c2-publi/intermediate-public-economics.pdf>

Stiglitz Joseph E., and Jay K. Rosengard. Economics of the Public Sector, 4th Edition. W.W. Norton & Company, 2015. 961 p. URL : https://www.academia.edu/37552359/Economics_of_the_Public_Sector_Joseph_E_Stiglitz

Piketty T, Saez E. Handbook of Public Economics (Ch. 7). Elsevier. Volume 5. 2013. 496 p.

Lindahl E. Just Taxation—A Positive Solution. Classics in the Theory of Public Finance. International Economic Association Series. Palgrave Macmillan, London. 1958. URL : https://doi.org/10.1007/978-1-349-23426-4_11

Електронні ресурси:

Державний комітет статистики України. Офіційний сайт. URL : www.ukrstat.gov.ua

Державна казначейська служба України. Офіційний сайт. URL : <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>

Кабінет міністрів України. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL : <https://www.kmu.gov.ua/>

Міністерство соціальної політики України. Офіційний веб-портал. URL : <https://www.msp.gov.ua/main/Pro-ministerstvo.html>

Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL : <https://minfin.com.ua/ua/>

Полтавська міська рада. Офіційний сайт. URL : <http://www.rada-poltava.gov.ua>

Полтавська обласна державна адміністрація. Офіційний сайт. URL : <http://www.adm-pl.gov.ua/>

Ціна держави – проект CASE Україна. URL : <http://cost.ua/ru/>

Міністерство освіти і науки України
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ЕКОНОМІКА СУСПІЛЬНОГО СЕКТОРУ

для студентів спеціальності 051 Економіка денної та заочної форми
навчання

Здано до друку 21.12.2021 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 3,2. Наклад. 30 прим.

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003